

1956

7

ŽELEZAR

Vsem bralcem Železarja!

Kakor smo sporočili v zadnji številki našega lista, bomo začeli z objavljanjem odgovorov na vprašanja naših bralcev v novi rubriki »Vi vprašujete — mi odgovarjamo«. Bralce našega glasila naprošamo, da nam pošiljajo pismena vprašanja, opremljena s točnimi naslovi in podpisi na naslov našega uredništva najkasneje do vsakega prvega v mesecu. Vprašanja naj se tičejo vseh področij, ki zanimajo bralce Železarja v našem podjetju, n. pr. delavsko in družbeno upravljanje, socialno zavarovanje, komercialno in pravno področje. Prav tako lahko vprašujete o nejasnih vprašanjih s področja sindikalne dejavnosti v podjetju, dalje o kulturno-prosvetni in drugi problematiki.

Nepodpisanih prispevkov ne bomo upoštevali. Vprašanja pošiljajte na Uredništvo Železarja, Kazina (zgoraj) - Jesenice.

UREDNIŠTVO »ŽELEZARJA«

Vesti o naših sodelavcih

PREKLICI

Preklicuje se veljavnost izgubljenih izkaznic za vstop v Železarno, glasečih se na imena: Ravnik Leon pred. obrati, Sušnik Jože pred. obrati, Catek martinarna, Belec Ivan Javornik III., Beznik Jakob, prometni oddelek.

PREKLIC

Preklicujem, ker je neresnična, svojo trditev, da je tov. Podlipnik Janez iz Bl. Dobrave št. 50 prijavil mojo ženo in tri druge zaradi tatvine in se mu zahvaljujem, da je opustil kazensko tožbo. Arh Lovro

ZAHVALA

Ob nenadni izgubi mojega moža

Alojza Kavčiča

se iskreno zahvaljujemo dr. Milanu Čehu za dolgotrajno zdravljenje, dr. Alojzu Jenku za nudeno zadnjo pomoč. Posebno se zahvaljujem članom prostovoljnega gasilskega društva Jesenice za častno spremstvo na

njegovi zadnji poti ter poslovilne besede pred gasilskim domom in odprtim grobom. Prisrčno se zahvaljujem godbi DPD Svoboda, Jesenice, darovalcem vencev in cvelja, kakor tudi njegovim sodelavcem iz obrata hladna valjarna ter vsem znancem in prijateljem, ki so ga spremili na njegovi zadnji poti ter sočustvovali ob nenadni in težki izgubi. Zalujoča žena in ostalo sorodstvo

ZAHVALA

Ob nenadni izgubi naše ljubljene mame in stare mame

MARIJE BAJT

se najiskreneje zahvaljujemo vsem, ki so z nami sočustvovali ob dnevi težke izgube, prav posebno pa moškemu pevskega zboru DPD „Svoboda“ Javornik za lepo petje, kakor tudi sosedom za venec in trud.

Sin Matevž Kalan in
hčerka Marica, por. Gašperin

ZELEZAR - GLASILO DELOVNEGA KOLEKTIVA ŽELEZARNE JESENICE ○ JULIJ 1956 - ŠTEV. 7 - LETO 5

Izdaja tovarniški odbor Sindikalne podružnice ŽJ / Ureja uredniški odbor / Odgovorni urednik: Janko Burnik, Obrtniška 31 / Naslov uredništva: Uredništvo »Železarja« Kazina — Železarna Jesenice. Int. tel. 271. - Dopise in fotografije pošiljajte na naslov uredništva do vsakega 10. v mesecu. - Rokopisi se ne vračajo. / Tiskala tiskarna »Gorenjski tisk« v Kranju. / Klišee izdelala klišarna »Gorenjskega tiska« v Kranju.

Na ovitku: Spomenik padlim borcem na Javorniku — Foto Slavko Smolej

J. B. O.
Borci
na svojih
položajih

Foto
Slavko Smolej

»Mi pa nismo se uklonili tej podivjani sili in smo začeli z njimi boj« *Ivan Saksida*

Zvesto načelom Marksa, Engelsa in Lenina se je delovno ljudstvo Jugoslavije uprlo do zob oboroženi hitlerjevi vojski in vsem njenim pomagačem. Izgnati okupatorja in domače izdajalce in izvesti revolucijo je bil cilj našega naprednega ljudstva. Naša Komunistična partija se je postavila na čelo množic in pričela prevdarno voditi eno najtežjih borb v zgodovini človeštva. Zapajoč delavskim množicam si je to v tistih trenutkih lahko dovolila samo Partija, ki se je prekalila v borbi z reakcionarnimi silami starega režima.

Klice revolucij — pariške, oktoberske in drugih so se razbohotile in dale duška zatiranim za upor. Strah pred ljudsko demokracijo, strah, da ne bodo mogli več vsiliti ljudstvu protiljudskih zakonov in režimov, je izdajalce lastnega naroda pripeljal tako daleč, da so začeli hlapčevati nemškimi okupatorjem. Tolpe izdajalcev, do kraja povezane z okupatorskimi krvniki, so čakale povelj vojnih zločincev. Naših narodov pa vsa grozodejstva, ki jih je nemški in italijanski okupator počenjal po svetu, niso ustražovala. „Bolje rat, nego pakt“ je zaorilo iz tisočih grl in s tem geslom je Partija s tov. Titom na čelu smelo stopila na čelo splošne vstaje.

4. julija 1941 je bil sprejet zgodovinski sklep na posvetu CK KJPJ o začetku oboroženega upora proti nasilju italijanskih in nemških fašistov. Prav zaradi tega je Ljud-

ska skupščina FLRJ proglasila 4. julij za praznik vstaje jugoslovanskih narodov. Ob letošnjem praznovanju dneva vstaje jugoslovanskih narodov se spominjamo štiriletno narodoosvobodilne borbe. Ta borba je bila zares veličastna, saj so se mnogi partizanski borci skupno z narodnimi heroji borili do poslednjega diha, ne da bi klonili pred sovražnikovim nasiljem. Umirali so ponosno, kajti zavedali so se, da njihove žrtve niso zaman. Padle borce so zamenjali novi, njihovo število pa je raslo v stotisoče. Borci, ki so prihajali v naše gozdove, so se borili proti mnogo močnejšemu sovražniku, vendar to ni motilo naših partizanov, kajti zaupali so voditeljici komunistični partiji, kakor tudi vsem napredno mislečim Slovencem in Jugoslovanom. Zaupanje v napredne in miroljubne sile doma in v svetu pa je bilo iz dneva v dan vedno večje. Ljubezen do rodne grude je bila tako velika, da je v številnih primerih zasenčila trpljenje partizanskih borcev, kakor tudi trpečih ljudi v zloglasnih fašističnih zaporih in koncentracijskih taboriščih. Sleher ni dan nadčloveške in nepozabne borbe proti nemškimi osvajalcem je našim borcem vtil novega poguma. Geslo „zmagati za vsako ceno“, je postalo splošno pravilo slehernega partizanskega borca. Iz dneva v dan je v naših hostah odmevala partizanska pesem „Mi pa nismo se uklonili tej podivjani sili in smo začeli z njimi boj...“

Res je bilo tako, začeli smo boj in ga v štirih letih tudi uspešno izbojevali. Lahko

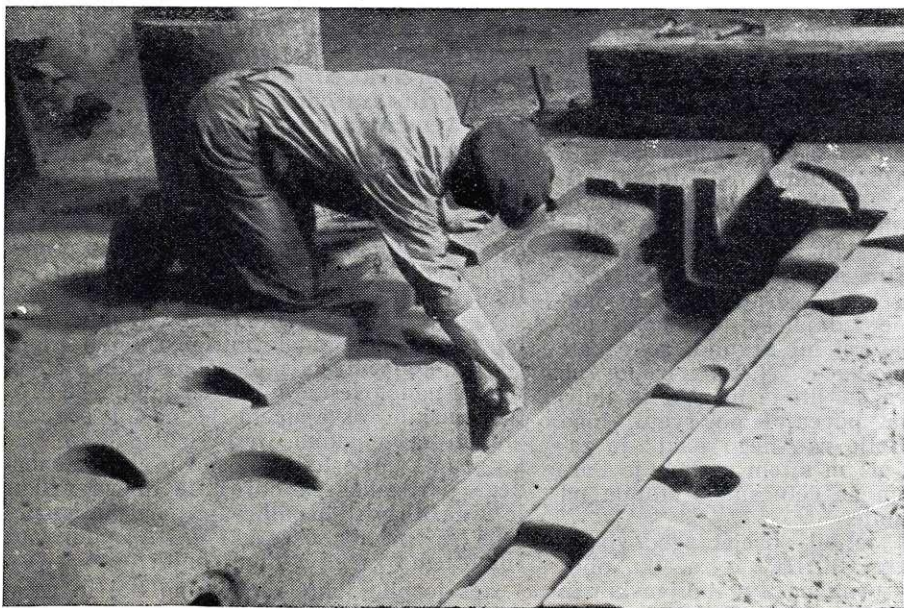
trdimo, da je osvoboditev izpod okupatorjevih spon pomenila za napredno človeštvo v svetu začetek nove boljše in srečnejše prihodnosti.

Po končani drugi svetovni vojni, ki se je zaključila s popolno zmago nad fašističnimi osvajalnimi silami, je svet pričakoval zagotovilo, da takih katastrof ne bomo doživeli nikdar več, da bodo odgovorni ljudje v zmagovitih deželah zagotovili čvrst, trajen mir in mirno sodelovanje med narodi. V ta namen ustanovljena Organizacija Združenih narodov je doslej odigrala pomembno vlogo, saj je v mnogih primerih pripomogla k pozitivni rešitvi mednarodnih vprašanj in k ohranjanju strasti nekaterih svojih članic. K uresničenju želja naprednega človeštva tudi naša Zveza komunistov s svojim ljudstvom doprinese znaten delež za dobrobit vseh še danes zatiranih, za uresničenje želja vseh tistih, ki so okusili trpljenje v bližnji preteklosti. Dejanja našega vodstva občuduje vsa napredna svetovna javnost. Naša Zveza komunistov vodi svoje delovno ljudstvo k cilju, za katerega so se borili in umirali naši in drugi narodi. Ker je naša Zveza komunistov zvesta Marks-Engelsovim načelom, se vrstijo zmage za zmago, ki jih spremlja ves svet. Vsakodnevna priznanja v eni ali drugi obliki potrjujejo pravilnost naše notranje in zunanje politike. Notranja politika sloni predvsem na ureditvi našega gospodarstva, kulturnega in političnega napredka, zunanja pa temelji na načelih mednarodnega sodelovanja. Sodelujemo z vsemi deželami, ki se bore za mir. S tako

zdravo politiko smo bili kos vzdržati vse pritiske, ki so jih nekateri hoteli izvajati nad nami kmalu po drugi svetovni vojni. Odgovorni ljudje iz dežel, ki so nas hoteli zavirati, so kmalu spoznali, da je prijateljstvo do narodov Jugoslavije dragocenejše od prijateljstva do peščice reakcionarjev in vojnih zločincev, ki se nikdar več ne morejo prikazati pred oči naših narodov.

Zveza komunistov Jugoslavije, ki je šestokrat dokazala, da dela in živi za ljudi, je postala priljubljena, utrdila si je zaupanje, izšla je skozi predvojno revolucionarno prakso, skozi ogenj ljudske revolucije in skozi povojno obdobje kot zmagovita revolucionarna prekaljena Partija, ki je danes še krepkejša in še bolj monolitna.

Zveza komunistov, Zveza borcev. Socialistična zveza delovnih ljudi, Zveza vojaških vojnih invalidov, Zveza naprednih žena, Sindikati, Ljudska mladina, Ljudska armada, Športne in druge Zveze z eno besedo vsi imajo pred seboj en sam cilj — ohraniti mir in se posvetiti graditvi svoje dežele, da bomo v njej srečno živeli. Vsi naporji so usmerjeni v ohranitev svobode in neodvisnosti. Vsi vemo, da nikdar ne bomo prišli za orožje, da bi z njim odvzemali tuja ozemlja. Vedno pa bomo z njim pripravljene varovati svoje. Če bi nam kdo kdajkoli in koderkoli grozil, smo pripravljeni pričeti odpor, kakršnega smo pričeli Jugoslovani 4. julija 1941 in Slovenci 22. julija 1941. S tem morajo računati tisti, ki drugače mislijo, kot mi vsi hočemo.

Katupar v sivi livarni pri oblikovanju nosilca za valjčno stojalo

Foto
F. Torkar

Delavski svet Železarne je sprejel premijski pravilnik

Dne 23. 6. 1956 je bilo v veliki dvorani delavskega doma pri Jeleni III. zasedanje delavskega sveta. Zasedanja se je udeležilo 63 članov, štirje člani delavskega sveta pa so bili opravičeno odsotni.

Predsednik delavskega sveta tov. Janko Verdnik je zbranim članom predložil dnevni red, ki je bil zelo obširen. Iz predloženega dnevnega reda je bilo razvidno, da bodo člani DS razpravljali o važnih problemih v podjetju. Razpravljali in sklepali so o spremembah teksta v tarifnem pravilniku, spremembah tarifnega pravilnika, dalje o spremembah delovnih mest ter kvalifikacij in tarifnih postavk, obravnavali in sklepali pa so tudi o predlogu premijskega pravilnika ter o predlogu sprememb pravilnika o normah. Na zasedanju je bila imenovana komisija HTZ, izdana pa je bila tudi odločba o ustanovitvi ambulantne.

V prvem delu zasedanja sta govorila predsednik UO tov. Jože Ulčar in pomočnik direktorja tov. ing. Ivan Arzenšek. Tov. Ulčar je članom delavskega sveta pojasnil dosedanje potek dela pri sestavljanju predlogov za spremembo premijskega in tarifnega pravilnika, kakor tudi pravilnika o normah. Iz poročila tov. Ulčarja je bilo razvidno, da je strokovna tarifna komisija začela s svojim delom že v lanskem novembru, vprašanje glede sprejema premijskega pravilnika pa je bilo obravnavano tudi na sejah upravnega odbora Železarne Jesenice.

Tov. ing. Arzenšek je nato obrazložil spremembo teksta tarifnega pravilnika in predlagal, da bi spremenili tekst v 31, 39 in 47 členu, obrazložil pa je tudi nova delovna mesta, povečano število delavcev na že obstoječih delovnih mestih, IV. izmeno, organizacijo tehnološke spremembe delovnih mest in analizo staleža po tarifnem pravilniku za leto 1956.

Predsednik komisije za tarifna vprašanja pri delavskem svetu, tov. Vinko Mirtič pa je članom delavskega sveta objasnili predlog upravnega odbora in komisije za tarifna vprašanja glede dopolnitve oziroma spremembe tarifnega pravilnika iz leta 1955, ki je v veljavi tudi v letošnjem letu. Iz obširnega poročila tov. Mirtiča je bilo razvidno, da bi bilo potrebno spremeniti tekstovni del tarifnega pravilnika v 10, 14, 16, 23, 27, 29, 30, 38, 45, 47, 50a, 52, 63 in 64 člena, predlagal pa je tudi spremembo tarifnih postavk za zelo pereča delovna mesta. Komisija za tarifna vprašanja je dobila več tozadevnih predlogov in je le-te tudi obravnavala in ugotovila denarno zvišanje v breme dobička v znesku 365.664 dinarjev in to zavoljo tega,

ker se med letom ne sme spreminjati tarifnih postavk, tako da bi šle v plačilni fond.

Tehnološke spremembe so narekovale nujnost odpiranja novih delovnih mest: brusilnice, jeklovleka, čistilnice polfabrikatov v obratu Javornik I, uvedba III. izmene v cevni zaradi povečanja proizvodnje, žičarne, odpreme obrata Javornik IV., visoke peči, jeklarne, energijskega oddelka, delavnice Javornika III in drugih.

Tako kakor na vseh dosedanjih, je bila tudi na III. zasedanju delavskega sveta zelo obširna razprava, v kateri je sodelovala cela vrsta članov delavskega sveta. Med prvimi govorniki je bil tokrat tov. Pukl iz Javornika, ki je zahteval pojasnila glede otežkočenih dodatkov, ki grede sedaj v breme dobička, čeprav so se v prejšnjih časih izplačevali ti dodatki iz plačilnega fonda. To vprašanje sta pojasnila tov. ing. Arzenšek in glavni direktor tov. Kristan, ki je bil mnenja, da bi morali v doglednem času napraviti revizijo delovnih mest in urediti normativ delovnih mest. Tako dolgo, dokler ne bo uspelo teh vprašanj urediti, pa bo delo komisije za tarifna vprašanja precej otežkočeno.

Precej obširna razprava je bila tudi zaradi brusilcev na Rafama strojih. Tov. Zbontar in Pukl sta obrazložila dejansko stanje in povedala, da delavci pri teh strojih delajo pod zelo težkimi pogoji in bi bilo prav, če bi to vprašanje rešili v doglednem času.

V tej zadevi je dal pojasnilo tov. ing. Arzenšek, da je bilo za to delovno mesto investiranih okrog 2 milijona dinarjev, v doglednem času pa bodo odstranjene še nekatere pomanjkljivosti.

V zvezi s prvo točko dnevnega reda so v razpravi sodelovali še tov. Brun Berti, ing. Arzenšek, tov. Jelen, tov. Rozman in drugi. Govora je bilo tudi o plačevanju nadur. To vprašanje je zelo problematično, kajti iz izvajanja posameznih udeležencev v razpravi je bilo razvidno, da bo tudi to pereče vprašanje treba rešiti. Večina govornikov je zastopala stališče, da je treba nedeljsko nadurno delo plačevati s 50% pribitkom, upoštevajoč pri tem dejstvo, da delavci reparaturna dela ob nedeljah opravljajo zavoljo tega, da bi med tednom delo nemoteno napredovalo.

Delavski svet je v nadaljevanju III. zasedanja sklenil, da se nabavijo obleke za gasilce, 3 šoferje ter vratarje in to iz materialnih sredstev.

Člani delavskega sveta so posvetili precejšnjo pozornost razpravi o premijskem pravilniku. Pomočnik tehničnega direktorja, tov. ing. Arzenšek je podal poročilo o dose-

danjih pripravah za izdelavo tega pravilnika, tov. Mirtič pa je obrazložil nekaj podrobnosti v zvezi z novim premijskim pravilnikom. Povedal je, da novi pravilnik o premijah obsega 49 členov, obravnava pa pravice in dolžnosti delavcev in uslužbencev do premij. Kaže, da je omenjeni pravilnik dobro pripravljen, saj je komisija za sestavo tega pravilnika delala polnih 6 mesecev.

Namen premiranja je zainteresirati delavce in uslužbence za povečanje delovne storilnosti, znižanje lastne cene izdelkom, izboljšati organizacijo dela, prihraniti pri porabi materiala, izboljšati ekspeditivnost nabavne in prodajne službe ter varnosti pri delu. Iz poročila predsednika komisije, ki je bila v ta namen postavljena pri delavskem svetu, je bilo razvidno, da so upravičenci do prejemanja premij razdeljeni takole:

Vodstvo, I. grupa, II. grupa.

Vseh upravičencev do prejemanja premij v našem podjetju pa je 448. Komisija je mnenja, da je treba upoštevati stvarne podatke, ker bo na ta način onemogočen „lov“ za premijami. V zvezi s predlogom novega premijskega pravilnika je govorilo več članov delavskega sveta, ki so v glavnem zahtevali pojasnila, nato pa je glavni direktor podjetja, tov. Kristan v svoji razpravi povedal tole: „Vsak delavec naj bo plačan po svojem delu, plačilo pa se izraža že v sami osnovni tarifni postavki. Če trdimo, da je treba dati stimulans večjemu naporu ali izrednim uspehom pri delu, potem je to odvisno od organizacije dela in proizvodnosti, pa tudi na gospodarsko-ekonomski efekt moramo polagati vso pozornost, da ne bi k premijam spadalo le ozko število ljudi.“

V nadaljevanju je delavski svet sprejel predlog sprememb pravilnika o normah, kakor ga je predlagal UO, sprejel in potrdil je predlog delovnih mest, ki se vključijo v direktno povprečje po priloženem seznamu.

Poročevalec organizacijske komisije tov. Pogačar je delavskemu svetu predlagal, da se v podjetju imenuje komisija HTZ, ki ima mandatno dobo kakor DS. V to komisijo so imenovani naslednji tovariši: **Čufar Martin**, plavž, **Valentar Franc**, Javornik II., **Bratanič Stane**, vzdrževalni obrati Javornik, **Noč Martin**, Javornik I., **Novak Gregor**, poveljnik ind. gasilcev, **dr. Čeh Milan**, obratni zdravnik, **ing. Vilman Franc**, pom. gl. mehanika, **Dolinar Andrej**, psiholog in **Burnik Janko**, sekretar Železarne Jesenice.

Komisija bo imela nalogo, da skrbi za varstvo v higiensko-tehničnem smislu in za vzgojo pri delu. Člani komisije so dolžni nadzorovati posamezne obrate in oddelke pri izvajanju varnostnih in higiensko-tehničnih predpisov. Z vzgojnimi sredstvi naj člani komisije vplivajo in razvijajo čut za

varnost pri delu med vsemi člani kolektiva.

Ob zaključku zasedanja je delavski svet na predlog tov. Pogačarja izvolil 5 predstavnikov našega kolektiva v svet stanovanjske skupnosti občine Jesenice in sicer:

Vinko Genusi, gradbeni inšpektor,
Pogačar Valentin, energetski oddelek,
Urbanc Anton, Javornik IV,
Turšič Simon, transportni oddelek,
Knific Mirko, žebeljarna.

Na podlagi sklepa III. zasedanja DS je bila izdana odločba o ustanovitvi obratne ambulante Železarne Jesenice kot samostojnega zdravstvenega zavoda. V upravni odbor obratne ambulante pa so bili predlagani naslednji člani našega kolektiva:

Janko Smolej, martinarna, **Možina Stan-ko**, transportni oddelek, **Pukl Franc**, Javornik I., **Potočnik Anton**, oddelek za socialno zavarovanje in **Žvegelj Franc**, HTZ.

SKLEPI

III. zasedanja Delavskega sveta Železarne Jesenice, ki je bilo dne 23. 4. 1956

1. Potrdijo se spremembe in dopolnitve teksta Tarifnega pravilnika za leto 1955, katerega veljavnost se podaljšuje za leto 1956, po predloženem pismenem predlogu tarifne komisije DS.

2. Potrdi se procentualna razdelitev fonda dobička za plače leta 1956 po predlogu UO.

3. Potrdi se povišanje novih delovnih mest, povišanje števila delavcev na že obstoječih delovnih mestih, uvedba IV. izmene, organizacijsko-tehnološke spremembe delovnih mest in povišanje tarifnih postavk na 17 delov. mestih v letnem znesku 365.664 din.

4. Potrdi se pravilnik o premijah z veljavnostjo od 1. julija 1956 dalje. Upravičencem se po načinu sprejetega pravilnika o premijah izplača premija od 1. 1. 1956 dalje, po pismenem predlogu UO, upoštevajoč spremembe in dopolnitve teksta v osnutku.

5. Potrdijo se spremembe pravilnika o normah po predlogu UO.

6. Potrdi se predlog, katera delovna mesta se vključijo v direktno povprečje norm po pismenem predlogu UO.

7. Do deleža dobička Železarne osebje Metalurške industrijske šole ni upravičeno.

8. Podjetje nabavi službene obleke za gasilce in vratarje iz materialnih stroškov v smislu čl. 18, točke 7, Uradni list št. 10. Vodstvo podjetja naj zato dobi privoljenje Izvršnega sveta LRS.

9. Članom CDS se plača za čas zasedanja zamujena dnina s tarifno postavko plus norma ali premija. Nočna dnina pred zasedanjem CDS je prosta in plačana.

10. Imenuje se komisija HTZ pri podjetju po predlogu UO.

11. Potrdi se odločba o ustanovitvi Obratne ambulante Železarne Jesenice.

Vloga in notranji problemi sindikalne organizacije v podjetju

Tone Pintar

Z izvajanjem in poglobljanjem, z ljudsko revolucijo izbojevanih pridobitev delavskega razreda in postopno socialistično preobrazbo, sta se bistveno menjala vloga in delo sindikalne organizacije na osnovi temeljnih ekonomskih in političnih sprememb v družbi. Z odpravo osnovnih vzrokov razrednih nasprotij, katere je povzročilo lastništvo osnovnih sredstev za proizvodnjo, ki so bila v rokah posameznih kapitalistov, v veliki meri inozemskih, je sindikalna organizacija nujno morala spremeniti svoje delo iz borbe za izboljšanje ekonomskih pogojev delavskega razreda kot podrejenega in v celoti odvisnega od lastnikov proizvodnih sredstev, v borbo za očuvanje in nadaljnjo rast vseh sredstev kot družbene lastnine.

Vsekakor je bil ta prehod posebno težak v miselnosti našega sindikalno organiziranega delavca, navajenega v borbi, da iztisne od kapitala, katerega je oropal njegovega viška dela, čimveč za izboljšanje gmočnega položaja, za pravico zaposlitve in končno za politične pravice. In danes? Ali borba proti direktorju, ki kot uslužbenec družbe v okviru njenih zakonov prevzame vlogo organizatorja proizvodnje? Ali proti delavskemu svetu in Upravnemu odboru kot organu upravljanja, ki v imenu družbe kot celote upravlja podjetje in odloča o načinu razdelitve sredstev viška dela? Vsekakor ne, ker to bi bil nesmisel in ne bi bilo v skladu z osnovnimi principi in zakonitostjo obstoja teh organov na vodečih mestih v družbi. Vsi ti organi so toliko neposredno odvisni od svojih volivcev, da bi se njihovo delo, v kolikor bi bilo nepravilno in nasprotno koristim delavca in družbe, odrazilo v podani nezaupnici ali neposrednemu odpoklicu posameznika ali celotnega organa od strani volivcev.

Vse te temeljne spremembe v družbenem življenju pri nas nam narekujejo potrebo usmeritve vseh svojih političnih, strokovnih in organizacijskih sil drugam, na področje, ki zahteva mogoče enakih ali še večjih naporov kot enostranska borba delavskega razreda v bivši družbi. Z nastopom delovnih ljudi na čelu družbe je prešla nanje tudi vsa skrb za nadaljni uspešnejši razvoj te družbe v vseh smereh, tako v proizvodnji — kakor tudi v gospodarstvu, na idejno-političnem in kulturno-prosvetnem polju, skratka na vseh področjih družbenega življenja.

Tako so naši sindikati poklicani, da poleg socialistične zveze in kot njen najvažnejši

člen, usmerijo svoje delo prav v ta področja družbenega življenja. Družba je naša in bilo bi napak, če ne bi tej družbi in njenemu razvoju v lastno korist tudi posvetili vso skrb ter vključili v to vse svoje razpoložljive sile.

Toda ali je vedno tako? Ali je naši sindikalni organizaciji uspelo organizirati takšen način dela? Moramo priznati, da mnogokrat ne. Če organizacijsko gledamo naše sindikate, lahko smelo trdimo, da so dali že ogromno svojega sposobnega kadra na vsa področja družbene dejavnosti, znotraj svoje organizacije pa imamo in trpimo še niz pomanjkljivosti in napak, ki razjedajo organizacijo in zavirajo njen razvoj in delo.

Treba je omeniti interese članov sindikata do svoje organizacije, tesno povezanost in sodelovanje. Tu je naša organizacija najbolj šibka in vzroke moramo iskati z več strani. Sam interes in sodelovanje članstva ni odvisen samo od dobre volje in naklonjenosti posameznega člana do organizacije, temveč v veliki meri tudi od pravičnega dela tako tovarniškega odbora sindikata kot tudi sindikalnih odborov po obratih ter naših sindikalnih zaupnikov. Ni vsecno, kako ti organi organizirajo svoje delo in kako izvajajo sprejete sklepe, sleherni član lahko ugotavlja, da je sindikalni aktiv premalo dosleden pri svojem delu. Dosleden pa ni zato, ker se na mobilizirajo vse razpoložljive sile za izvedbo posameznih sklepov. Vedeli moramo, da je sindikalna organizacija dolžna delovati na vseh področjih dela, od družbenega plana, delavskega in družbenega upravljanja, kulturno-prosvetnega dela, socialnega zavarovanja, higiensko-tehnične zaščite do organizacije izletov in oddihov ter tarifne politike in kar je še posebno važno, budno čuvati osnovne zakonitosti in demokratičnosti naše družbe. Pravilno izvajati vse te naloge, jasno zahteva ne malo truda in članstvo tega ne more prevaliti samo na svoje sindikalne aktiviste. Potrebno je tudi, da sleherni član, ko kritizira delo svoje organizacije, razmisli o tem, koliko je sam prispeval k boljši in doslednejši izvedbi tega ali onega dela. Sama kritika nam bo brez aktivnega dela bore malo doprinesla k izboljšanju položaja. Kritiziramo vsi, mnogokrat upravičeno, velikokrat tudi neupravičeno; redko kdaj pa se dogodi, da bi se vsi skupaj vprašali, ali je bila naša kritika upravičena ali ne. Znan je odgovor: „Saj se ne izplača, saj nič ne pomaga.“ Imamo pa niz demokratično izvoljenih organov iz na-

šega članstva, ki pa so za svoje delo odgovorni svojim volivcem in smatram, da pri takih odgovorih pljujemo na svojo čast kot enakovredni člani družbe in nismo iskreno izvolili svoje tovariše v razne organe.

Kako organizirati udejstvovanje sindikalne organizacije na teh področjih dela? Zglašeno bi bilo misliti, da je edino možno — kar nekateri postavljajo — učinkovito delo sindikalne organizacije z neposrednimi posegi sindikalnih funkcionarjev v vsa področja dejavnosti podjetja. Zato imamo niz forumov v podjetju, samo pri tem mora biti naša skrb, naučiti te organe, da pravilno gledajo na vse probleme in da obstoji tesna povezava z delovnim kolektivom. Delavsko upravljanje se je prav pred kratkim v Železarni reorganiziralo. Reorganizacija je

bila izvedena zaradi poglobljanja delavskega upravljanja. Komisije pri delavskem svetu so omogočile konkretnejše in bolj detaljno delo članov delavskega sveta pri spoznavanju dejavnosti podjetja, kar so s svojim delom do sedaj tudi pokazala. Delavski sveti po grupah obratov so sicer za sedaj več ali manj nadaljevalci dela bivših obratnih delavskih svetov, vendar je potrebno njihovo delo pospešiti. Potrebno je razmišljati o razširitvi njihovih kompetenc in vpliva na rast proizvodnje, discipline, delitve sredstev itd. Važno je tu omeniti povezavo grupnih delavskih svetov z delavci v obratih. Nujno bo treba organizirati obratne konference proizvajalcev, kjer bi člani delavskih svetov imeli možnost poročati kolektivu o svojem delu. (Dalje)

Poročilo o obratnih nezgodah za mesec maj

Obrat:	Stalež	Nezgod						%	Izpad		
		smrtne		ostale		skupno			dnin	ur	v din
		m.	ž.	m.	ž.	m.	ž.				
Visoke peči	361	—	—	7	—	7	—	1,9	99	45.920.—	
Martinarna	523	1	—	11	—	12	—	2,2	89	41.283.—	
Elektropeč	95	—	—	—	—	—	—	—	32	14.843.—	
Javornik I.	699	—	—	12	—	12	—	1,7	174	80.708.—	
Valjarna 2400	219	—	—	6	—	6	—	2,7	51	23.656.—	
Javornik II.	347	—	—	4	2	4	2	1,7	75	34.788.—	
Javornik IV.	64	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Žična valjarna	207	—	—	2	—	2	—	0,9	13	6.030.—	
Jeklovlek	131	—	—	2	—	2	—	1,5	16	7.421.—	
Predelovalni	659	—	—	4	—	4	—	0,6	60	27.830.—	
Cevarna	185	—	—	—	2	—	2	1,0	55	25.511.—	
Elektrodni	129	—	—	1	1	1	1	1,5	15	6.959.—	
Livarna	193	—	—	1	—	1	—	0,5	18	8.349.—	
Šamotna	216	—	—	1	—	1	—	0,4	12	5.566.—	
OTK	145	—	—	1	—	1	—	0,6	6	2.783.—	
Energijski	164	—	—	2	—	2	—	1,2	34	15.770.—	
Mehanična	297	—	—	2	—	2	—	0,6	12	5.566.—	
Konstrukc.	188	—	—	5	1	5	1	3,1	54	25.047.—	
Elektrodelav.	124	—	—	1	—	1	—	0,8	1	464.—	
Gradbeni	292	—	—	5	—	5	—	1,6	24	11.132.—	
Javornik III	336	—	—	4	1	4	1	1,5	46	21.339.—	
Promet	398	1	—	9	—	10	—	2,5	78	36.179.—	
Transportni	180	—	—	3	—	3	—	1,6	29	13.451.—	
Kapitalna	61	—	—	1	—	1	—	1,6	5	2.319.—	
Garaže	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Direkcija	216	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Nabavni oddelek	45	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Pomožna sl.	164	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Kadri	90	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Komunalni	90	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
MIS	249	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Skupno:	7005	2	—	84	—	—	—	—	—	—	
Skupno vseh nezgod: 93						7	86	7	1,3	998	462.912.—

Ob stoletnici Teslinoga rojstva

Ko se je stemnilo in sedim doma poleg radijskega sprejemnika, še vedno slišim brnenje generatorjev iz električne centrale. Moje misli hitijo nazaj v dobo, ko je delal in ustvarjal pomembno delo izumitelj Nikola Tesla. Njegovo obletnico rojstva praznujemo prav letos.

Izumitelju Nikoli Tesli je tekla zibelka pred 100 leti v Smiljanu pri Gospiću v Liki, med Velebitom, Kapelo in Plješevico.

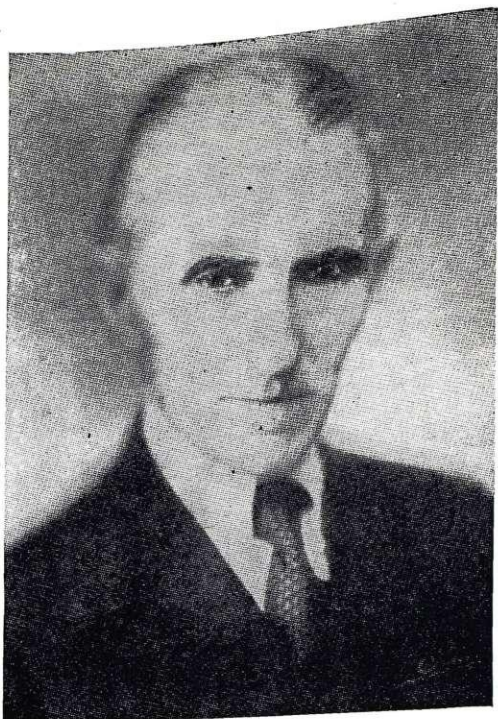
Do sedmega leta je Nikola brezskrbno živel v Smiljanu. Leta 1863 je bil oče premeščen v Gospić. Novo življenje Nikoli ni bilo všeč. Dolgčas je preganjal s čitanjem knjig, saj je v očetovi knjižnici imel veliko izbiro. Najbolj sta ga zanimali matematika in fizika. V matematiki je imel tako močno predstavo, da je na pamet računal najbolj zapletene naloge. Ko je dovršil leta 1870 nižjo realko, so mu zaupali ureditev javne knjižnice. Dela ni dovršil, ker je zaradi preutrujenosti zbolel. Veselje do življenja mu je vrnila vesela knjiga, ki jo je napisal ameriški pisatelj Mark Twain. Kasneje sta z Mark Twainom postala najboljša prijatelja. Nikola je vedno trdil, da mu je Mark Twain rešil življenje.

S petnajstimi leti je Nikola zapustil Gospić. Odšel je v Karlovac, kjer je v treh letih napravil višjo realko. S tem je nadoknadil zaradi bolezni zamujeno leto. Ze v Gospiću je dejal, ko je videl na razstavi preprosto turbino, da bo nekoč šel v Ameriko, kjer bo zaježil Niagarske slapove; v Karlovcu pa je posebno vzeljubil fizikalne preizkuse.

Vesel se je leta 1874 vrnil v Gospić, kjer pa je takoj zbolel za kolero. Med boleznijo mu je oče obljubil, da bo smel postati inženir. Do takrat je oče želel, da bi Nikola bil duhovnik ali pa oficir.

Nikola je kmalu spoznal, da je izbral pravi poklic. Na graškem vseučilišču je že v drugem letniku hotel zboljšati motorje na izmenični tok, ki so bili takrat še neuporabni. Ob tej priliki je prof. Poeschl dejal: „Gospod Tesla bo napravil še velike reči, toda tak motor se mu ne bo posrečil.“

Leta 1878 je Nikola dobil še prvo službo v Mariboru. Imel je sorazmerno dobro plačo (60 goldinarjev na mesec). Ker je denar hranil za študij na praški univerzi, kjer je leta 1881 doštudiral, je živel zelo skromno. Ravno takrat mu je umrl oče. Po dokončanem študiju je dobil službo pri Bellovi telefonski družbi, ki je gradila novo tele-

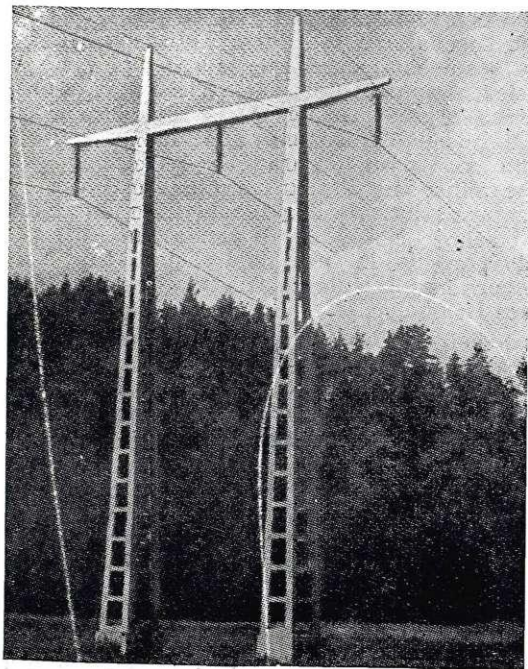
fonsko centralo v Budimpešti. Tudi v Budimpešti Tesla ni pozabil svojih načrtov. Nekega februarskega dne leta 1882, ko se je sprehajal ob sončnem zahodu po parku s sošolcem Szigetijem, je njegova ideja o elektromotorju dozorela. Poizkus je napravil šele v Strassburgu leta 1884, kamor ga je poslala Edisonova kontinentalna družba v Parizu. Čeprav je poizkus uspel, se nihče ni zanimal zanj. Razočaran je zapustil Evropo in se odpeljal v Ameriko. S seboj je imel priporočilo za Edisona. Priporočilo, ki ga je napisal nadzornik Edisonove kontinentalne družbe v Parizu, Charles Batehelor, je vsebovalo naslednji stavek: „Poznam dva velika moža, eden ste Vi, drugi pa ta mladi mož.“

Ko je zapustil Tesla emigrantski urad v Castel Gardenu, se je javil Edisonu. Srečala sta se dva različna moža. Edison je bil dober trgovec in je svoje patente dobro prodal. Njegovi uspehi so bili rezultat neštetihi, včasih tudi brezupnih poizkusov. Edison ni delal sistematično in ni bil matematik. Dejal je, da za 20 dolarjev na teden lahko dobi najboljšega matematika. Drugačen pa je bil Tesla. Imel je novo idejo. Njegov poizkus je uspel in njegovi stroji so grozili, da bodo odpravili enosmerni tok in spremenili ves dotedanji razvoj električne industrije. Tesla ni mislil na par finančnih mogotcev, ki so

bili lastniki tovarn za enosmerne stroje, ampak je mislil na vse človeštvo.

Ceprav Edison ni hotel slišati o Teslinih načrtih, je vendar cenil njegovo delo. Za neke izboljšave mu je obljubil 50.000 dolarjev nagrade. Ko je Tesla stroje res izboljšal in zahteval obljubljeni nagrado, mu je Edison odgovoril: „Ali mar ne poznate ameriškega humorja?“ To je bilo leta 1885. Tesla je zapustil službo pri Edisonu in je pol leta delal kot dninar. To je bilo težko življenje, saj je moral kopati tudi cestne jarke. Šele ko se je seznanil z George-om Westinghouse-om, so se mu življenjski pogoji izboljšali. Westinghouse mu je odkupil 40 patentov o mnogofaznih tokih za milijon dolarjev. Poleg milijona naj bi Tesla dobil tudi tantieme (1 dolar za konjsko moč). Tesla se je odpovedal vsem tantiemam, ker so bili Westinghouse-ovi družabniki nezadovoljni s pogodbo. Tudi službo pri Westinghouse-ovi elektriški družbi je odklonil, čeprav bi prejemal 2400 dolarjev letne plače in eno tretjino vsega dobička. Uredil je laboratorij, v katerem je nadaljeval svoje poizkuse.

S Teslinimi polfaznimi toki je elektrotehnika premagala velike prenosne razdalje. Teslini toki so omogočili široko modernizacijo. Zato je elektrotehnika postala last vseh ljudi, ne pa samo privilegirancev.

Številni daljnovodi nas spominjajo nesmrtnih Teslinih izumov

Prvo elektrarno, ki je bila zgrajena po Teslinih načrtih leta 1895, so poganjali Niagarski slapovi. Mladostne sanje so se uresničile.

Niagarska elektrarna je sprva pošiljala električno energijo svojih 15.000 KW močnih generatorjev v 33 km oddaljeno mesto Buffalo. To je bil zelo velik uspeh, če pomislimo, da so enosmerne elektrarne imele akcijski radij nekaj nad 1 km.

Tesla je postal slaven. Predaval je na raznih univerzah in v elektrotehniških društvih. Povabljen je bil celo v London in Pariz (leta 1892). Iz Pariza je odšel domov zaradi materine bolezni. Prišel je pravočasno, da ji je zatisnil oči. Izgubil je najdražje bitje. Čeprav je imel učenega očeta in nepismeno mater, je vedno dejal, da je večino svojega talenta podedoval po materi. Mati ga je učila srbskih pesmi in je znala na pamet ves Njegošev „Gorski venec“.

Nekateri znanstveniki so hoteli zmanjšati Teslino slavo in mu niso priznali njegovih uspehov. Nemci so pripisovali izum polfaznih tokov Dolino-Dobrovolškemu, Italijani pa Ferrarissu. Profesor Ferraris se je izumiteljski časti odpovedal.

Tudi v radiotehniki je bil dolgo časa priznan le Italijan Marconi, ki je leta 1908 dobil celo Nobelovo nagrado za fiziko, ki jo je delil z Nemcem Braunom. Šele nekaj mesecev po Teslini smrti je vrhovno sodišče ZDA uničilo Mascanijeve patente (21. 5. 1943) Mascani je izkoristil Tesline izkušnje, ki mu jih je ta zaupal.

Najvažnejši Teslini patenti so: turbina brez lopatic, svetilka z žarečim gumbom, Teslin transformator in mehanski vibrator. Večfazni izmenični tok, indukcijski tok, vrtljivo magnetno polje, Teslin transformator v Colorado Springsu je dajal 60 cm dolge električne iskre, mehanski vibrator pa je z močjo 2,5 KW napravil cel potres. V laboratoriju je Tesla uporabljal visokofrekvenčne fluorescenčne žarnice in je proizvajal „X žarke“, ki so bili jačji kot Röntgenovi.

Na poti do uspehov ga ni ovirala nobena nesreča. Tudi po požaru 13. 3. 1895, ki mu je uničil laboratorij, ni klonil.

Nikola Tesla ni bil častihlepen. Leta 1912 je odklonil Nobelovo nagrado za fiziko, ki bi jo moral deliti z Edisonom. Tudi Edisonovo nagrado je odbil, vendar jo je kasneje na Behrendovo prigovarjanje sprejel. Z veseljem je sprejel le častni doktorat dunajske univerze. Z delom je bil Tesla tako zaposlen, da v vseh 87 letih ni pomislil na lastno družinsko življenje. Vendar je znal biti v ženski družbi zelo družaben, saj je večkrat prirejal razkošne pojedine.

Teslino ime nosi enota za magnetno gostoto. To je skromno priznanje znanstvenega

sveta velikemu izumitelju, le škoda, da je večino teh priznanj dobil šele po smrti. Njegovo delo je bilo tako obširno, da so v Nemčiji dolgo časa rabili knjigo o Teslinih izumih za odbijanje raznih „Patentov“.

V prvih letih druge svetovne vojne je Tesla zasledoval narodnoosvobodilno borbo naših narodov in je odklonil častno članstvo v jugoslovanskem reakcionarnem društvu v Ameriki. Tudi jugoslovanski narodi so med vojno cenili Nikola Tesla, saj so se borci borili v proletarski brigadi, ki je nosila njegovo ime.

Tesla ni dočakal, da bi videl svoj svobodni narod. Zjutraj 7. januarja 1943 so ga našli mrtvega v njegovi sobi. Njegova smrt je skrivnostna, kot je skrivnost njegov ustvarjalni duh.

Kadarkoli uporabljamo električne naprave, delamo to v našo korist in v Teslin spomin. Ta članek naj ne bo samo formalnost ob Teslini stoletnici, pač pa naj nas nauči, da bomo njegovo rojstvo proslavljali vsak dan doma in v tovarni. Jakob Soklič

Ob zaključku šolskega leta na naših strokovnih šolah

Takoj po ukinitvi bivšega metalurškega delavskega tehnikuma, je Železarna Jesenice ob pomoči tovarniškega sindikata storila potrebne korake za ustanovitev Mojstrske šole in delavskega oddelka tehnične srednje šole na Jesenicah. Po nekajkratnih razpravah s predstavniki okrajnega in republiškega sveta za prosveto in kulturo, je bila 15. 6. 1955 na 12. redni seji Sveta za prosveto in kulturo LRS odobrena ustanovitev Mojstrske šole z metalurškim in kovinarskim oddelkom pri Železarni Jesenice. Prav tako je bil v sporazumu s Svetom za prosveto in kulturo LRS ter direktorjem Tehnične srednje šole v Ljubljani dodeljen Jesenicam metalurški delavski oddelk ljubljanske tehnične srednje šole. Ustanovitev teh šol je odobril tudi delavski svet Železarne Jesenice na 19. zasedanju 21. 9. 1955 leta.

Ker je imel že prednik današnjih šol, metalurški delavski tehnikum, izbran in priznan predavateljski kader, so rešili tudi tokrat vprašanje predavateljev strokovnjaki jeseniške železarne in profesorji jeseniške gimnazije.

V Mojstrsko šolo je bilo sprejetih 64 obiskovalcev, od teh 31 v metalurški in 33 v kovinarski oddelki. Zaradi zahtevne in obširne učne snovi pa je že v teku prvega leta odpadlo oziroma izstopilo iz Mojstrske šole 11 obiskovalcev in je štel ob zaključku šolskega leta metalurški oddelk 23, kovinarski pa 30 obiskovalcev. Po zaslugi predavateljskega zbora je delovala šola v učenem in disciplinskem pogledu vzorno in upravičenost obstoja dokazala. Prvi razred metalurškega oddelka je dosegel povprečno oceno 3,39. Trije dijaki so bili odlični, devet je bilo prav dobrih, osem dobrih in trije

nezadostni. Razred je izdelalo 87% dijakov. Prvi razred kovinarskega oddelka je dosegel povprečno oceno 3,53 in so bili ocenjeni 4 z odlično, 9 s prav dobro, 16 z dobro in 1 z nezadostno oceno. Razred je izdelalo 97% dijakov. V skupnem je bil letni uspeh Mojstrske šole 3,48, izdelalo pa je prvi razred 93% dijakov.

V delavski oddelki tehnične srednje šole je bilo sprejetih 28 dijakov, izstopilo oz. odpadlo pa jih je v teku leta 5, tako, da je štel razred ob zaključku leta 23 dijakov. Šola je delovala vzorno, kar so ugotovile tudi inšpekcije in je bila upravičenost obstoja šole že v prvem letu dokazana. Ob zaključku šolskega leta je dosegel razred oceno 3,35; odlični so bili 4, prav dobrih je bilo 7, dobrih 8, zadosten 1, nezadostni pa so bili 3; razred je izdelalo 87% dijakov.

Na metalurškem oddelku Mojstrske šole so bili najboljši Ivan Kambič, Ciril Šoberl in Stanko Podobnik, na kovinarskem oddelku Bogdan Pohar, Stane Rev in Anton Varl ter Milan Vovk, ki si delita tretje mesto. Na delavskem oddelku tehnične srednje šole so bili najboljši Franc Stravs, Jože Jelovec in Andrej Malenšek ter Ivan Kodrič, ki si delita tretje mesto.

Po čl. 28 zakona o vodstvu šol sta priredili šoli ob zaključku šolskega leta proslavo, na kateri je bil podan referat o delovanju in uspehu šol, poleg tega pa so priredili dijaki kulturni spored. Zaključne proslave so se poleg dijakov in članov predavateljskega zbora udeležili tudi predstavniki delavskega sveta, upravnega odbora in direkcije Železarne Jesenice, kakor tudi tovarniškega sindikata in šolskih odborov. Po podanem referatu o delovanju šol so čestitali posamezni zastopniki k uspehom, ki sta jih šoli dosegli v prvem letu svojega obstoja. Kulturni spored, ki so ga izvajali dijaki sami, je obsegal solo recitacije, zborna recitacijo in pevske točke. Dijaki so doka-

zali, da se v šoli udeležujejo tudi na kulturnem področju, saj razpolagajo z recitacijskim zborom, ki smo ga na Jesenicah že dolgo pogrešali, razpolagajo pa tudi z moškim pevskim zborom, ki ima sočne in sveže glasove.

V tednu po zaključku pouka so bile organizirane za dijake ekskurzije. Ogledali so si Železarno Štore, Cinkarno Celje, celjski muzej in Aškerčevo domačijo nad Rimskimi Toplicami. Dijaki so bili globoko hvaležni upravnemu odboru Železarne Jesenice, ki jim je z odobritvijo prevoza omogočil ekskurzije.

Da so dobile industrijske Jesenice novi prepotrebni strokovni šoli, Mojstrsko šolo z metalurškim in kovinarskim oddelkom ter

Tehnično srednjo šolo z metalurškim delavskim oddelkom, nosijo največjo zaslugo: sindikalna organizacija, delavski svet, upravni odbor in direkcija Železarne Jesenice, ki so dali vzpodbudo za ustanovitev šol, odobrili njih ustanovitev in obstoj, krili stroške vzdrževanja šol, odobrili dijakom skrajšani delovni čas, odobrili predavateljem poučevanje med delovnim časom in s tem pokazali resnično skrb za vzgojo in pridobitev strokovnega kadra.

Delovanje in doseženi uspehi omenjenih novo-ustanovljenih strokovnih šol na Jesenicah zaslužijo pozornost tudi v bodoče, nikakor pa ne zaslužita prerokovanja, da bosta šoli ukinjeni, češ da ni zato potrebnih finančnih sredstev.

U. P.

Pravi človek na pravo mesto!

Namen in naloga poklicnega svetovanja je pomagati mladini pri izbiri poklica. To nalogo opravljajo poklicni svetovalci, psihologi v poklicnih svetovalnicah. Pri nas se te svetovalnice organizirajo pri okrajnih posredovalnicah za delo.

Faze dela in pripomočki, ki jih uporablja svetovalci pri poklicnem svetovanju Foto Torkar

Z razvojem industrije in gospodarstva se je število poklicev zelo povečalo. Tudi pri nas opažamo isti pojav, posebno po vojni, ko se je industrija zelo razvila. Vsi vemo, da vsak človek ni za vsako delo, da je nekdo posebno spreten za gotova opravila, dočim drugi za to delo nima prav nobenega smisla. Za opravljanje poklica je treba imeti določene sposobnosti.

Poklicni svetovalci poznajo posamezne poklice in vedo, kakšne sposobnosti vsak poklic zahteva. Prav tako tudi vedo še za nešteto poklicev, ki bi jih lahko marsikdo z uspehom upravljal, katerih pa javnost, posebno mladina, ne pozna.

Ugotavljajo se interesi, nagnjenja in veselje ter druge lastnosti, ki jih ima kdo za določen poklic. Potrebno je ugotoviti, ali so ti interesi in želje tudi v skladu z lastnostmi in zmožnostmi, ki jih poklic zahteva in odkod izvirajo. Zato poklicni svetovalci preizkusi duševne zmogljivosti s posebnimi nalogami, ki jih imenujemo teste. S temi pripomočki psiholog ugotovi inteligenco, zmožnost za tehnične poklice, za mehanične odnose, spretnost prstov, lahkoto besednega izražanja itd.

Posvetuje se tudi z zdravnikom o telesnem zdravju posameznika. Vemo, da nekateri poklici zahtevajo proti določenim boleznim odpornejšega človeka. So pa tudi poklici, ki jih lahko opravlja človek s telesno hibo ali šibkejšega zdravja.

Iz gornjega razvidimo, da je poklicno svetovanje pomembno pri usmerjanju mladih ljudi v poklice. Vemo, da mora delati vsak. Vendar če pride „pravi človek na pravo mesto“, bo opravljal delo z veseljem, počutil se bo v svojem poklicu srečnega in zadovoljnega.

Andrej Dolinar

Rezultati naše proizvodnje

IZVRŠITEV DRUŽBENEGA PLANA ZA MESEC MAJ 1956

Blagovna proizvodnja	
Obrat:	Indeks izvršitve v % Količina
Plavž	—
Martinarna	—
Elektro peč	—
Sa:	—
Težka proga	90.8
Lahke proge	78.1
Žična valjarna	107.2
Valjarna 2400	96.5
Valjarna 1300	102.9
Jeklovlek	107.1
Sa:	95.3
Hladna valjarna	115.1
Žičarna	112.0
Predelani proizvodi	96.0
Cevalna	111.4
Elektrodni oddelek	118.5
Sa:	103.9
Siva livarna	—
Jeklo livarna	62.8
Sa:	62.8
Opekarna	66.6
Skupno	98.1

Družbeni plan po količini 98.1%

IZVRŠITEV DRUŽBENEGA PLANA ZA MESEC JANUAR—JUNIJ 1956

Skupna proizvodnja	
Obrat:	Indeks izvršitve v % Količina
Plavž	93.7
Martinarna	102.7
Elektro peč	96.4
Sa:	99.4
Težka proga	99.8
Lahke proge	112.6
Žična valjarna	88.0
Valjarna 2400	94.8
Valjarna 1300	83.3
Jeklovlek	113.2
Sa:	96.7
Hladna valjarna	89.6
Žičarna	91.1
Predelani proizvodi	95.9
Cevalna	105.1
Elektrodni oddelek	64.3
Sa:	92.2
Siva livarna	116.4
Jeklo livarna	117.1
Sa:	116.5
Opekarna	99.4
Skupno	97.8

Družbeni plan po količini 97.8%

IZVRŠITEV DRUŽBENEGA PLANA ZA MESEC JANUAR—JUNIJ 1956

Blagovna proizvodnja	
Obrat:	Indeks izvršitve v % Količina
Plavž	—
Martinarna	—
Elektro peč	—
Sa:	—
Težka proga	2.819.6
Lahke proge	94.9
Žična valjarna	102.0
Valjarna 2400	96.6
Valjarna 1300	83.3
Jeklovlek	113.2
Sa:	99.5
Hladna valjarna	89.6
Žičarna	91.8
Predelani proizvodi	95.9
Cevalna	105.1
Elektrodni oddelek	64.3
Sa:	92.7
Siva livarna	—
Jeklo livarna	74.7
Sa:	74.7
Opekarna	121.0
Skupno	197.8

Družbeni plan po količini 79.8%

IZVRŠITEV DRUŽBENEGA PLANA ZA MESEC JUNIJ 1956

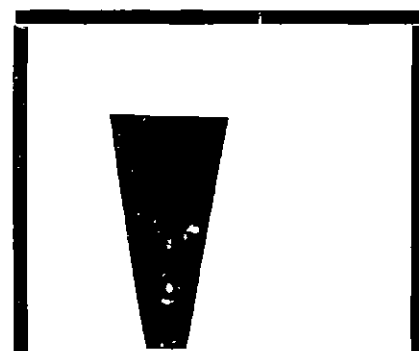
Skupna proizvodnja	
Obrat:	Indeks izvršitve v % Količina
Plavž	78.3
Martinarna	86.4
Elektro peč	89.2
Sa:	84.0
Težka proga	106.4
Lahke proge	135.7
Žična valjarna	95.4
Valjarna 2400	90.2
Valjarna 1300	93.6
Jeklovlek	110.6
Sa:	103.9
Hladna valjarna	92.8
Žičarna	96.4
Predelani proizvodi	85.1
Cevalna	107.5
Elektrodni oddelek	55.6
Sa:	93.5
Siva livarna	116.4
Jeklo livarna	123.1
Sa:	117.3
Opekarna	108.2
Skupno	93.4

Družbeni plan po količini 93.4%

IZVRŠITEV DRUŽBENEGA PLANA ZA MESEC JUNIJ 1956

Blagovna proizvodnja	
Obrat:	Indeks izvršitve v % Količina
Plavž	—
Martinarna	—
Elektro peč	—
Sa:	—
Težka proga	—
Lahke proge	69.1
Žična valjarna	130.6
Valjarna 2400	95.4
Valjarna 1300	93.6
Jeklovlek	110.6
Sa:	108.3
Hladna valjarna	92.8
Žičarna	105.1
Predelani proizvodi	85.1
Cevalna	107.5
Elektrodni oddelek	55.6
Sa:	96.1
Siva livarna	—
Jeklo livarna	42.8
Sa:	42.8
Opekarna	125.7
Skupno	105.0

Družbeni plan po količini 195%

**Varuj našo
skupno
lastnino
pred
požarom**

Doprinos naših novatorjev

pri tehničnem napredku

Izumitelji, novatorji, racionalizatorji in avtorji malih obratnih izboljšav iz vrst naših preprostih pol ali visoko kvalificiranih vzdrževalcev, mojstrov, tehnikov, inženirjev in metalurških strokovnjakov so prav gotovo v zadnjih desetih letih bistveno spremenili zunanje in notranje lice našega železarskega kolektiva. Oni se trudijo in prizadevajo, da s svojimi izboljševalnimi predlogi nenehno dvigajo storilnost dela, izboljšujejo delovne in tehnološke postopke dela, dvigajo kvaliteto naših plemenitih jekel in drugih kvalitetnih izdelkov, ki so cenjeno in iskano trgovsko blago na našem in svetovnem trgu, mehanizirajo in modernizirajo naše obrate in posamezna delovna mesta, uporabljajo domače surovine, znižujejo proizvodne stroške, odstranjujejo nerentabilna ozka grla, ki zavirajo in hrome našo industrializacijo, znižujejo obratne nezgode in zvišujejo higiensko-tehnično zaščito dela. Za dosego tega cilja so v zadnjih desetih letih predložili v oceno in koristno izvedbo že preko 1.200 izboljševalnih predlogov. S svojim delom izumitelji, novatorji in racionalizatorji zvišujejo narodni dohodek in vsako leto prihranijo našemu kolektivu stotilijonske prihranke in devize. Vzdrževalcem na Jesenicah in na Javorniku gre zasluga za nemoteno obratovanje brez zastojev na plavžih, apnenicah, v kamnolomu, jeklarni, v valjarnah in na vseh drugih delovnih mestih, od katerih je odvisna naša proizvodnja. Z njimi sodelujejo tudi delovodje in mojstri, med njimi ne manjka tudi tehnikov in inženirjev, posebno uspešni pa so metalurški strokovnjaki. Med najbolj uspešnimi je ing. Knez s svojimi sodelavci, ki so v zadnjih letih izdelali vrsto varilnih elektrod, s katerimi smo se uveljavili na domačem in svetovnem trgu. Velik uspeh so dosegli tudi energetiki s tov. Mrakom na čelu, ki so izdelali kisik kolone in z njimi popolnoma zadostili vsem velikim potrebam po kisiku v naši železarni. Ne smemo pa pozabiti dela in uspehov naših strokovnjakov iz Šamotarne, ki so v zadnjih letih skoraj popolnoma osamosvojili našo industrijo šamotnih mas in šamotne opeke. Izumitelji in novatorji so v zadnjih letih izredno veliko prispevali k dvigu naše proizvodnje in kvalitete. Svoj velik delež so vložili metalurški strokovnjaki, skupaj z valjanci in drugimi železarji, v proizvodnjo kotlovske, ladijske, trafo, dinamo in pokrom pločevine, ki jim bo v najkrajšem času sledila še bela pločevina, ki je nujno potrebna naši lahki, predelovalni in embalažni industriji. Vsi ti izdelki

so bili pred leti poznani v našem gospodarstvu samo kot drago plačano uvoženo blago. To in še marsikaj bi lahko povedali letos o naših avtorjih koristno izvedenih izboljševalnih predlogov, naševali bi lahko še in še avtorje in vsebino izboljševalnih predlogov, ki rentabilizirajo našo proizvodnjo in uvrščajo naš železarski delovni kolektiv med vodeče v državi.

Za poživitev novatorske in racionalizatorske dejavnosti članov našega delovnega kolektiva bi bilo potrebno, da bi se izboljševalni predlogi hitreje in objektivneje presojali in po posebnem pravilniku nagrajevali. Merodajni forumi bi morali pokazati pri vsem tem malo več razumevanja in bi si morali za to zvrst družbene aktivnosti vzeti malo več časa. Organi samoupravljanja v železarni že nudijo vso moralno in materialno pomoč uspešnim izboljševalnim predlogom, Ljudska tehnika, Društvo inženirjev in tehnikov, Oddelek za strokovno šolstvo s MIS, mojstrska in srednje tehnična šola pa bi morali k požitvi novatorske in racionalizatorske dejavnosti prispevati mnogo več, kot do sedaj.

Novatorji in racionalizatorji so tisti, ki bodo služili zdravi rasti in napredku našega kolektiva.

-čič

MIHA KLINAR

Pomladna pešem 1941

Struna sem, v molu trpko pojoča,
nad ozko in sivo dolino razpeta,
v temno brnenje tovarne ujeta,
v njenem odmevu zamirajoča.

Pa je pomlad vse bregove objela,
a pesmi ne vzdrami zelenje ne cvetje;
v žalost neskončno obraz moj ujet je:
sreč teptajo nam tuja krdela.

Tuji vojaki na ulicah krivih
brezsrčno teptajo naše življenje...
brezsrčno teptajo naše življenje...
Zdaj nam ostalo samo je trpljenje.

Vse je zamrlo v dušechi sivini,
še cvetje ni tako kot v prejšnji pomladi.
Po cesti koraka smrt v sivi čeladi,
od nje še bolj sivo je v naši dolini.

O zakonski zvezi in družini

Dr. Jože Potrč

Ako ne bi hoteli že kar vnaprej kapitulirati pred neogibnimi težavami in če se ne bomo razočarati, se moramo zavedati, da miselnosti, ki se je oblikovala v tisočletjih, ne moremo spremeniti v enem roku. Tega se mora zavedati predvsem moški! Ni dvoma, da prostitucija ponižuje značaj vseh moških na splošno, vsekakor pa demoralizira moške bolj kakor ženske, kajti med ženskami demoralizira samo tiste nesrečnice, ki so postale njene žrtve. Ni dvoma, da je mnogo bolj umazano in podlo ljubezen kupovati, kakor prodajati; ljubezen bolj ponižuje tisti, ki uživa privilegij, kakor njegova žrtev, torej izkoriščevalec, ne pa izkoriščanec.

Največja revolucija vseh časov, namreč skok v brezrazredno družbo (pri čemer lahko „skok“ traja tudi sto let) pomeni tako veliko preobrazbo človeka, takšen razvoj in izpopolnitev človekovega značaja, takšen razcvet socialistične morale, in človek bodočnosti se bo tako razlikoval od človeka razredne dobe, da je treba naravnost poudariti, da tu ne gre za nobene iluzije, za nobene prazne sanje, marveč za strogo zakonitost družbenega razvoja. Najlepše želje utopičnega, pa tudi znanstvenega socializma se lahko uresničijo samo na tisti način, na kateri je človek premagal naravo in zakone družbe, ko je ob pomoči znanosti delal čudeže. V Jugoslaviji, kjer že nastajajo višji socialistični proizvodni odnosi, imamo vse pogoje, da tudi vse ostale družbene odnose dvignemo na višjo stopnjo, da začnemo boj za socialistične odnose povsod, v družini, v osebni življenju, med vsemi ljudmi, da bodo postali tovarištvo, bratstvo in vsi ti, v zgodovini tako prazni pojmi, zares vsebinsko bogati in vsakdanji pojav. Zato moramo biti konkretni, bojeviti v vsakdanji praksi, polni vere, da je socialistična morala uresničljiva.

Nekateri doktrinarji hočejo celo v imenu Marxa in marksizma zanikati napredni razvoj človeške morale. Tako n. pr. je razširjeno mnenje, da je moški „po naravi“ poligamen, ženska pa že „po naravi“ monogamna, tako da bi bila potemtakem prostitucija v kakršnikoli obliki nujno večen, nespremenljiv pojav. Takšni ljudje v bistvu sovražijo socialistično moralo. Drugi spet trdijo, da z nacionalizacijo gospodarstva in gospodarsko enakopravnostjo ženske že izginja sleherna neenakopravnost in da je zavesten in odkrit boj za socialistično obojestransko monogamno zakonsko zvezo odveč. Vsi baje že živimo v socialistični za-

konski zvezi, rešeni vseh ostankov meščanske morale ter vse tiste umazanosti in hinavščine dvojne morale, v kateri se je moški vzgajal cela tisočletja. Nekateri doktrinarji bi radi zanikali uspehe delavskega razreda, ki jih je dosegel v svojem stoletnem boju. Ti doktrinarji nočejo videti velikanškega umskega in moralnega napredka delavcev na vsem svetu. Marx pa je že pred blizu sto leti govoril o „izredno blagodejnih posledicah v fizičnem, moralnem in umskem oziru, ki jih je povzročil deseturni delovni dan.“

Zdaj je delavec na svetu dosegel že 40-urni delovni teden, visoko kulturo, upostavljal večmilijonske organizacije in se povsod približal nalogi, da bo danes ali jutri upravljal ne le državo, marveč, da bo neposredno upravljal tudi gospodarstvo. Brž ko je ta cilj dosežen, nastanejo ogromne možnosti, da se razlije ustvarjalna pobuda človeštva kakor morje po zemeljski obli in preobrazi ves človeški rod.

Napredni razvoj človeštva, proizvodnje, znanosti, morale itd. je izven vsakega dvoma. Človek je čedalje bolj gospodar narave, čedalje bolj svoboden, ker se osvobaja zaostalosti, bede, izkoriščanja. Ko pa načenjamo vprašanje napredka družine, zakonske zveze, ljubezni, enakopravnosti, bi bilo povsem napačno, če bi videli kratko malo cilj samo v svobodi. Brez obširnega dokazovanja lahko rečemo, da pomeni sleherna nekritično poudarjanje nekakšne svobode ljubezni (torej ne samo teorije kozarca vode) najgrši, asocialni lumpenproletarski vpliv v socializmu. Zaradi tega moramo izreči odločno socialistično besedo, da pripoznavamo napredek samo kot napredek socialistične morale, kot napredek človeškega dostojanstva. Vprašanje, na kateri ravni svobode, moške ali ženske, se bo uresničila enakopravnost spolov v socializmu, je za nas brezpredmetno. Za nas je tu drugi, res socialistični, dostojni in častni izhod, ki nam ga nudi že dosedanji razvoj kulture in morale. Nas mora zmeraj voditi ideja, ki jo je izrekel Lenin mladini in ki jo, mimogrede rečeno, pripoznavajo vsi pametni socialisti sveta, da lahko gradimo socialistično kulturo samo z najboljšim poznavanjem kulture in dodajmo etike, ki jo je ustvarilo človeštvo v vsem svojem razvoju. To pa pomeni, da so vsi utopisti dva tisoč let pripravljali (z družbeno kritiko) ideal znanstvenega socializma in socialističnega človeka. Naša naloga je, da sprejmemo vse najboljše, vse trajno vredno, in da gradimo to naprej. Razvoj

dvojne morale, namreč, da je možno isto dejanje presoditi kot zločin, če gre za ženske, kot majhen moralni madež ali celo kot častno pa, če gre za moškega, je velik zgodovinski dokaz, da je ženska kot zgodovinsko izkoriščani spol na višji moralni ravni kakor moški. To, da povprečna ženska odklanja spolni odnos brez ljubezni, to je prav tisti moralni napredek, o katerem govori Engels, moralna stopnja, ki je povprečnemu moškemu še tuja. Zlasti neumen je moški, ki se še hvali s svojim moralnim madežem in bordelsko miselnostjo. Res velja ženskar zdaj v vsaki poštenjši družbi za manj vrednega človeka, vendar pa je od tega še daleč do socialističnega pojmovanja enakopravnih odnosov med žensko in moškim, še daleč do resničnega človeškega dostojanstva. Po kriteriju „svobode“ bi bil moški na višji ravni, toda ta kriterij sploh ne drži. Noben pameten človek ne bo trdil, da je manj svoboden zato, ker ga zakon t. j. paragraf ovira v spolni ljubezni med bratom in sestro, pa čeprav je bilo to v Zevsovi dobi prosto. Nobeni ženski ne bo prišlo na misel, da bi trdila, da ni svobodna zato, ker ne more dovoliti približevanja moškemu, ki ga ne ljubi. Zato je znanstveno edino pravilno, da smatramo monogamna čustva za veliko moralno pridobitev, ki osvobaja človeka živalske minulosti. Noben pošten človek, da sploh ne govorimo o socialistih, ki spoštujejo klasike marksizma, ne bo dvomil o znanstveni vrednosti Engelsove trditve, da bo resnična enakopravnost žene v socializmu „sodeč po celotnih dosedanjih izkušnjah v neprimerno večji meri vplivala v tem smislu, da bodo postali možje dejansko monogamni, kakor v tem smislu, da bodo postale žene polian-drične.“

Kdor tega boja za lepše odnose noče ali ne more videti in kdor se izogiblje konkretnemu odgovoru na vse oblike enakopravnosti in se samo skriva za fraze o „enakopravnih odnosih“, molče pa se klanja dvojni morali, je hlapec stare morale, in zavira s tem tudi splošen družbeni napredek.

V luči teh resnično znanstvenih, visoko etičnih in optimističnih pogledov na višjo obliko odnosov med spoloma nam v socializmu ne bo težko opredeliti našega stališča do predzakonskega in izvenzakonskega ljubavnega življenja, ne da bi zabredli v kakršnokoli pretirano moraliziranje. Zaradi močnih lumpenproletarskih vplivov, ki po Marxovem zatrevanju delujejo zlasti v revolucijah, ko stare norme izgubljajo na vrednosti, nove pa se še niso okrepile, nekateri žal prepogosto gledajo na nekatere pozitivne pridobitve minulosti s prezirom. Tako se

je pritoževal Lenin „da je hotel velik del mladine, celo tiste, ki je mnogo obetala“ revidirati meščanske nazore in moralo, pri tem pa ni sprejemal pod imenom „novega spolnega življenja“ nič drugega kakor „običajen bordel“. Lenin je rekel, da je del mladine kratko malo ponorel, tako da se je, ko je omenjal takšno sramoto mladine Klari Zetkin. tako razburil, da je udaril po mizi in jel hoditi po sobi.

Mi tako hudih stvari nikoli nismo doživeli, vendar pa še zdaj nismo brez podobnih teženj. Če ne bomo in dokler ne bomo vse mladine seznanili z novim socialističnim gledanjem na svet in življenje, z novo socialistično moralo, bo sledila starim vzorom in često rajši celo slabim kakor dobrim. Ni naključje, da smo imeli pred vojno več prevodov „revizije“ morale, nismo pa imeli Leninovih obsodb lažno revolucionarnih grdobij. Pri nas nastajajo negativni pojavi še zdaj, bolj v tem, da pozitivne moralne pridobitve našega ljudstva v minulosti podcenjujemo, kakor da propagiramo neokusne grdobije v imenu socializma.

Etičnih pridobitev naših staršev in prednikov, pojmov, kakor so monogamija, nedolžnost, deviška čast in sramežljivost žensk in tako dalje nikakor ne smemo kratko malo zavreči, zlasti ne njihove pozitivne vsebine, marveč vse tisto, kar je plemenito, razvijati še na višjo stopnjo. Tako tudi Engels na vprašanje ali bo nastalo v prihodnosti širokogrudnejše javno mnenje glede deviške časti in ženske sramežljivosti in da li se bo do postopoma razvili svobodni spolni odnosi, absolutno ne odgovarja pozitivno, marveč opozarja na velik nov pojav individualne spolne ljubezni, ki ne pomeni nič drugega kakor plemenitenje slepega spolnega nagona, to pa spet nič drugega, kakor socialno preobrazbo človeka, ki je v ogromni meri premagal svojo živalsko sebičnost. Porast etičnega, socialnega občutka pomeni obogatitev kriterija. Tako zdaj, pravi Engels, ne vprašujemo več samo to, ali je spolni odnos zakonski ali izvenzakonski ali kakor bi rekel Makarenko, v harmoničnem odnosu nasproti družini ali protidružbem, marveč zahtevamo razen tega še več. Vprašujemo se, ali izvira iz obojestranske ljubezni ali ne. Med preroki, ki so si upali govoriti, kaj bo mislila bodoča družba, je tudi A. Kolčntajeva, ki je trdila, da bo v socialistični družbi vseeno, ali se bosta znašla dva iz ljubezni ali zaradi fizičnega dražljaja. Z gotovostjo smemo domnevali, da družba ne bo vtikala svojega nosu v intimne odnose ljudi, toda družbi še zdaj ni, še manj pa ji bo v prihodnje, vseno, ali so njeni člani na visoki stopnji kulture, morale, plemenitih čustev in medsebojnega spoštovanja, ali

pa jih bodo družili in odbijali slepi nagoni, kakor vidimo to pri živalih. Ljubezen pomeni altruizem, bogastvo čustev; fizični dražljaj, ki ne vzbuja nobenih psihičnih občutkov, pa pomeni bedo, omejenost, topost. Kolontajeva je proslavljala kot nov tip dekle, ki je poznalo samo ljubezen do matere in Lenina, „meščanskih predsodkov“ pa se je otesla tako, da je služila fizičnim potrebam fantov brez sleherne ljubezni. Pri nas se je pojavljala samo prva leta težnja po preziranju preveč „osebnega“, „individualnega“, n. pr. obsojanje lirične poezije. Socialistična morala pa človeka ne obuboža, marveč nasprotno, ga obogati. Manj prepoveduje, več pa svetuje bogastvo pozitivnih norm vedenja in odnosov med ljudmi, ki slehernega človeka obogatevajo in osrečujejo.

Eno najglobljih spoznanj s področja odnosov med spoloma je prav spoznanje o vrednosti individualne spolne ljubezni, ki je ne-le najboljša, marveč tudi najprijetnejša šola altruizma, to pa pomeni socialističnih čustev. Ta ljubezen je mnogo več kakor spolno poželenje, primitivni eros antike ali hollywoodski sexapeal. Ta ljubezen seveda telesno vključuje, je pa mnogo, mnogo več! Resnična ljubezen zajema in pretresa vso dušo, vso človekovo osebnost in se odlikuje po visoki stopnji intenzivnosti in po dolgem trajanju. Če je takšna ljubezen obojestranska, kar je do kraja možno samo, če so izločene vse gmotne in druge koristi, kadar sta torej zaljubljenca enakopravna, kakor je to možno v najvišji stopnji šele v razvoju socializma, kadar hočeta z vsem svojim bitjem pripadati drug drugemu in drug drugega čimbolj osrečiti, tedaj je to zares „raj na zemlji“, vsekakor višek sreče, kakor jo opeva poezija skozi stoletja. Življenje pa vendarle ni ljubavni roman ali vsaj ni samo roman. Vsekakor pa je napreden proces, ki človeka iz stoletja v stoletje gmotno, pa tudi razumsko in moralno čedalje bolj dviga. Lepo je, ko pravimo, kako ponosno zveni ime človek, hinavščina in pokvarjenost pa je, če ne bi hoteli videti napak sedanjega človeka. Vzlic vsem junaštvom, ki jih je storil povprečen človek, je zdaj še zelo zelo potreben boj za povzdigo človeka na višjo moralno stopnjo, boj za socialistični značaj, za junaške lastnosti socialističnega človeka bodočnosti. Bilo bi neumno ne videti razlike med lepim ljubavnim romanom in stvarnostjo, v kateri izpričuje človek, t. j. naš povprečen človek, še strašen egoizem, ki pomeni smrt ali mrtev porod resnične ljubezni. Hinavščina, ki zanika ali ublažuje vse grdobije sedanje stvarnosti, kakor so kriminal, razsipanje tuje imovine, zloraba

oblasti in položaja, karierizem in birokratizem in tako neskončno dalje pri nas in v vseh deželah 20. stoletja, je sovražnik napredka, ljubezni, humanizma in socializma.

Glede na specifični položaj dežele, da namreč v vsej širini vzpostavlja neposredno socialistično demokracijo, da se bori proti vsakršni krivici, mora naša mladina vedeti, da lahko v najkrajšem času razvije prekrasne lastnosti socialističnega človeka, nove resnično lepe socialistične odnose in da lahko naposled ustvari poezijo življenja. Zato je treba temeljito spoznati ideale socialistične etike, kakor so jih formulirali najboljši umi utopičnega in znanstvenega socializma. Treba je izločiti iz naše stvarnosti vso zgodovinsko nastalo moralno nesnago, neogiben produkt nižjih stopenj družbenega razvoja.

Ljubezen je treba spoštovati. Nikakor je ne smemo prostaško istovetiti z nekakšnimi telesnimi, fizičnimi potrebami, ki se dramijo. Ni dvoma, da je potrebno, da vsako dekle ve, kaj je menstruacija, vsak fant, kaj je polucija ali izliv semena, da je začelo dekle z menstruacijo dozorevati za oploditev, da postane mati, torej da je poučena o vsem procesu pubertete. Tisočkrat važnejše pa je, da je poučeno o dozorevanju za ljubezen, zakon in družino. Kako naj se pripravljata mladina na vse to, je bilo in je še mnogo zablod in neznanja.

Naš zakon o zakonski zvezi, kakor tudi mnogi drugi, zahteva kot najnižjo starost za sklenitev zakonske zveze 18 let. S tem je dovolj odločno, čeprav samo posredno rečeno, da zakonska zveza, zakonsko življenje in vse, kar je z njim pogojno vezano, ni za nezrele otroke.

(Konec prihodnjič)

KARL DESTOVNIK - KAJUH

Še več?

Še več, ko si prinesla mi jasmin,
in rekel sem: To cvet je bolečin.
A ti, kot da bi mi verjela,
si moje roke v svoje vzela
in plaho, plaho zadržela.
Potem si k meni se sklonila
in kot v slovo me poljubila.

Kako si prav tedaj slutila...

Zdaj čakaš za rešetkami vsak dan,
kda v tvojo denem svojo dlan,
kot takrat, ko je cvel jasmin,
le brez strahu in bolečin.

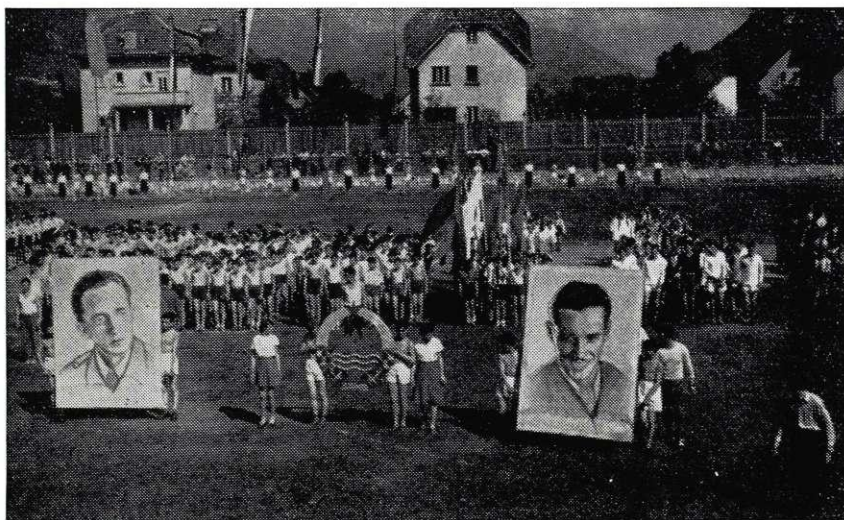
Več pozornosti delavski mladini

Jože Varl

Po večletnem opravičljivem presledku je bila 12. junija letos redna letna konferenca LM Železarne. Ta presledek se močno občuti tako v referatu kot v diskusiji, namreč da je bilo vprašanje mladine dosedaj preveč zanemarjeno, oziroma prepuščeno le peščici mladinskih aktivistov, ki pa tako močnemu aktivu (1.500 mladincev in mladink) in tolikim problemom niso bili kos. Konferenca je ponovno podčrtala, da je LM v podjetju nujna in naj postane enakovreden politični činitelj ostalim političnim organizacijam v podjetju.

Prvi vtis na konferenci je bil, da ni bilo čutiti tiste mladostne ognjevitosti in revolucionarnosti, ki je lastna delavski mladini in je prevečala tovarniške konference v preteklosti. Ker je za to več vzrokov, bi rad nekatere osvetlil in opozoril nanje. Ob priliki posveta z obratovodstvi o mladinski problematiki je šef predelovalnih obratov primerjal mladino z mirujočo vodo. „Lahko“, pravi on, „je usmerjati vodo, ki teče v pravo strugo, a kaj narediti z vodo, ki stoji?“ Ta ugotovitev, čeprav je deklarativna, brez dvoma za čel mladine drži, drugi del pa teče, toda največkrat po strugi, ki mu je najbližja in najugodnejša, ki jo mladinec sam začrta in jo največkrat nihče ne usmerja. Ljudje, ki naj bi jo usmerjali, največkrat niso imeli za to dovolj časa, spričo mnogih drugih problemov, ali so sploh mirno šli mimo tega, ali pa so deklarativno ugotavljali, taka in taka je mladina. Redki

izjemi sta obrata Promet in Predelovalni obrati, kjer so vsi obratni činitelji vgriznili v to jabolko. Škoda bi bila in neprijetne posledice, če bi bilo to samo enkratnega trenutnega značaja. Dosedanji rezultati kažejo, da je skrb za mlado delavsko generacijo v teh dveh obratih postala redna vsakodnevna skrb vseh obratnih činiteljev, le da bi moralo biti tako po vseh obratih. Mnogokrat ugotovljenih dejstev, da je del mladine indiferenten in apatičen do političnih in družbenih problemov, se še nikoli ni analiziralo in poiskalo vzroke zanj. Na mnoge sta opozorila že plenum CK ZKJ in Glavnega odbora SZDL Slovenije. Nekaj teh je v mladini sami, upoštevajoč čas in družbeno ureditev, v kateri živi, končno pa je to generacija, ki je zrasla po vojni in je produkt naše vzgoje. Prav zaradi tega pade več krivde na vse tiste vzgojne činitelje od družine, šole, družbenih in društvenih organizacij in do kolektiva, ki imajo vpliv na mladino in njen razvoj. Ali je obratovodstvo in delavski svet, ali Sindikat ali Partijska organizacija, razen mladinske organizacije in še ta ne povsod in temeljito, proučeval in razpravljal o problemih mladih proizvajalcev svojega obrata? Končno so to mladi delavci, na katerih sloni in mora sloneti nadaljni razvoj Železarne. Tudi obravnave o vzrokih in stanju so mnogokrat premalo kritične in neobjektivne, saj vsako prikrivanje ali olepšavanje stvari in vzrokov mnogo več škodi kot koristi. Največ-

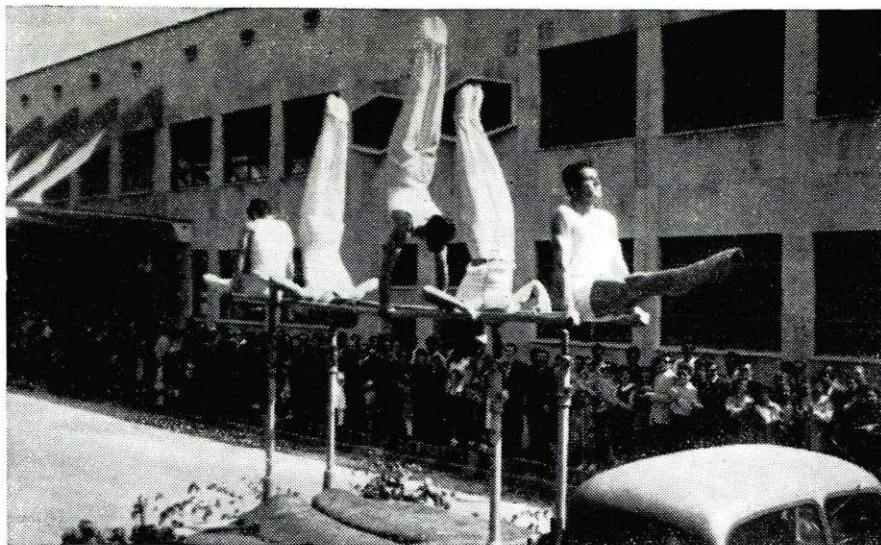

Na čelu
parade Mladosti
so mladinci nosili
slike naših
herojev-vzornikov

Foto
Mikelj Matevž

Med parado
Mladosti, ki je
bila ob zaključku
V. mladinskega festivala,
so člani TVD
»Partizan« izvajali
lepo vajo
na bradlji

Foto Torkar

krat pozabljam, da delamo v kolektivu, ki ima bogate izkušnje in dolgoletno tradicijo, da je pa v tem kolektivu tudi nekaj pokvarjene delavske mentalitete, z ozirom na ugoden položaj tovarne pred vojno, pa čisto pozabljam in ne upoštevamo. Mnogi starejši delavci se zelo radi javno spominjajo plač in življenjskih pogojev pred vojno urejeni način nagrajevanja, premajhujejo vseh tistih velikih družbenih sprememb pri nas in našega jugoslovanskega razvoja. Brez dvoma so tudi vzrok ne preveč rožnati življenjski pogoji, za kar leži nekaj krivde na nezadostni brigi občine in drugih činiteljev za to vprašanje, v glavnem pa je to objektivnega značaja, kar pa ljudem s tako mentaliteto ne gre v račun, da še gradimo socializem in nosi glavno breme še vedno delavski razred. Nadaljni vzroki tičijo v samem podjetju: počasno reševanje novega pravilnika o premiranju, nezadostno urejeni način nagrajevanja, premajhna splošna briga za delavstvo, namesto da bi bila oskrba v samskih domovih vsak dan boljša, je ravno obratno, itd. V tem okolju živi mlad človek. V družini kot v obratu posluša negodovanje in kritiko, ki je včasih objektivna, največkrat pa neobjektivna in godrnjaška. Kakšen naj bo spričo vsega tega, če ne indiferenten in apatičen. Ali si more sam ustvariti objektivno mnenje o našem razvoju in perspektivi? Ali lahko sam ugotovi, da je kot član tega kolektiva in soupravljač soodgovoren za to in da s svojo življensko silo mnogo lahko prispeva pri odstranjevanju teh vzrokov in pomanjkljivosti. Prav v tem tiči krivda vseh subjektivnih činiteljev v tovarni. Namreč na nezadostnem tolmačenju objektivnih vzrokov za

tako stanje, o težavah, ki jih premaguje naše gospodarstvo, da moramo in moremo naprej, za kar so nam potrebni kar najbolj strokovno razgledani ljudje, ljudje z zavestno delovno disciplino, ljudje s pravo proletarsko moralno. Le s temi elementi bomo premagali težave, ki jih imamo. Slabost je morda tudi v tem, da smo se preveč uspravali ob 87 letni tradiciji in premalo stremimo naprej. Mladi delavci se morajo zavedati polne odgovornosti kot soustvarjalci našega boljšega jutrišnjega dne in stremeti za napredkom. Se daleč ne mislim, ko navajam te primere, da je vsa mladina taka in da je ves kolektiv pokvarjen. Ne. Podčrtati hočem le nekaj vzrokov, ki negativno vplivajo na razpoloženje v kolektivu in jih moramo pri obravnavi mladinske problematike nujno upoštevati tako kot so, brez okraskov in prirastkov. Mislim, da je potrebno več doslednosti in konkretnosti pri obravnavi tega vprašanja, manj formalizma in praznega besedičenja ter mnogo več iskrenosti, pravičnosti in dobronamerne kritike

Ko zaključujem razpravo, ki naj bi jo nadaljevali tudi drugi činitelji, naj podčrtam nujnost večje brige o mladih delavcih, kot ljudi, ki so že v bistvu dovzetni za napredne, boljše stvari, da računamo tudi z njimi, ko obravnavamo mnoge probleme podjetja, pri tem pa upoštevamo objektivne težave, obenem se pa borimo proti takim težavam, ki jih je mogoče odstranjevati z malo več pozornosti in doslednosti. Več zaupanja do mlade delavske generacije, mnogo več neposrednega dela z njo, več optimizma, pa bo v Železarni ponovno čutili mlado delavsko pest v borbi za socialistične odnose in višjo produktivnost dela.

Pred 50 leti je stekla železniška proga Salzburg - Jesenice - Gorica - Trst

Pomladi leta 1900 je prišlo na Jesenice več gradbenih inženirjev in tehnikov. Le-ti so merili in proučevali ozemlje na zapadnem koncu Hrušice za gradnjo predora skozi Karavanke.

Sredi julija pa so delavci zasadili prve lopate na tem ozemlju, kjer se je vse do tlej raztezalo najlepše hruško polje. Po nekaj dnevih trdega dela pa je že prišlo do spora med predstavniki gradbenega podjetja na eni strani in domačimi sezonskimi delavci zaradi mezd. Delavci so zahtevali plačo od storjene delovne ure, podjetniki pa od izkopa kubičnih metrov zemlje.

Nihče od delavcev, ki so začeli kopati predor, ni slutil, koliko bo preteklo znoja, koliko odrlih žuljev in koliko človeških življenj bo terjalo to gigantsko delo, tako, da bo lahko čimprej stekla skozi novozgrajeni Karavanški predor prva lokomotiva in bo nato vozila naprej po naši lepi zemlji vse do sinjega Jadrana.

Ko so začeli s izkopom samim, je bilo zaposlenih le nekaj stotin delavcev, pozneje pa so začeli trumoma prihajati delavci iz Slovenije, Hrvaške, Bosne, Srbije, Makedonije, manjkalo pa se jih ni tudi iz Italije, Poljske in Nemčije ter Tirolske.

Kakor gobe po dežju so rasle v bližji okolici hiše, barake, trgovine, gostilne in drugi obrtni obrati. Vedno bolj so se širili nasipi proti gorenjski progi, čedalje bolj pa se je pomikala tudi nova železniška proga proti Jesenicam. Zgrajena je bila tudi ozkotirna železnica, ki je bila speljana nad Hrušico po Žerjavcu, čez potok Jesenico na pobočje hriba Mirca, kjer so kamnoseki obdelovali ogromne marmornate sklade za oblogo predora na Hrušici. Te sklade, po domače kvadre, so prevažali z dvema lokomotivama na električni pogon. Lokomotivi pa sta koristili električni tok iz novozgrajene vodne centrale v Vintgarju. Po železnici preko Trbiža in Ljubljane so vozili vlaki, natovorjeni z žerjavi, sesalkami in drugimi stroji, kakor tudi z drugim gradbenim materialom in živlenskimi potrebščinami za tisočere delavce in uslužbenke, ki so bili zaposleni pri gradnji Karavanškega predora. Podjetniki in obrtniki so imeli takrat zlate čase. Gostilniške lokale so opremili z vabljivimi napisi kakor n. pr. „Amerika“, „Pri veselem Tirolcu“, „Pri veseli vdovi“ in pri „Plavem pondeljku“. Po cestah so vozniki vozili velike sodove vina, ki je v dneh, ko so delavci prejemale plačilo, teklo skoraj v potokih. Ko je že govora o

plačah, naj povem še to, da so tujci, ki so bili zaposleni pri gradnji predora kot mojstri, predelavci, strojniki zaslužili zelo dobro, domači delavci pa so vihteli krampe in lopate za uboge pare.

Na Hrušici, kakor tudi na Jesenicah, je bilo v tistih letih kakor v Kaliforniji, ko so iskali zlato. Dobro plačani tujci so se hranili pri bogatih družinah in na gostilnah, delavci iz južnih krajev pa so se zadovoljili z kruhom, česnom in čebulo, še bolj skromno pa je bilo njihovo stanovanje pod milim nebom, v najboljšem primeru pod kozolci in v senikih.

Zaradi eksplozije zemeljskega plina je bilo dne 21. 11. 1904 ubitih 15 delavcev, med njimi tudi komaj 16 letni Matevž Rabič po domače Žvagnov s Plavža. Največ smrtno ponesrečenih pri tej eksploziji pa je bilo doma iz okolice Bovca.

Trdo delo pri gradnji karavanškega predora je trajalo nekaj let, da je bil predor z obeh strani dograjen in skupno s postajami in progami izročen svojemu namenu. **Dne 19. julija 1906** je bila slavnostna otvoritev proge in nove železniške postaje na Jesenicah. K otvoritvi je prišlo na Jesenice več tisoč ljudi od blizu in daleč z namenom, da prisostvujejo velikemu zgodovinskemu dogodku in da vidijo predstavnike bivše monarhije ter da manifestirajo slovenski značaj Jesenic in gorenjskega podeželja.

Dograditev železniške proge je bila za Slovenijo velikega gospodarskega pomena. Razširitev železniške postaje in zgraditev novih poslopj in njeni neposredni bližini, je močno izpremenilo lice Jesenic. Prejšnje postajno poslopje je bilo močno podobno železniški postaji v Podnartu.

Hrupno življenje na Jesenicah se je kmalu umirilo. Gradbeni podjetniki, inženirji in drugi so z lepimi prihranki odhiteli na sever, izčrpani delavci pa z praznimi žepi nazaj na jug. Tudi trgovci in gostilničarje je vzela noč, marsikje na Jesenicah so ostali samo neporavnani računi, dekletom pa slabi spomini. Domačini niso znali izrabiiti prilike, zato so denar odnesli tujci.

Z dograditvijo Karavanško-bohinjske železnice so Jesenice postale naravno izhodišče tudi za turistični promet do Julijskih Alp in Blejske ter Bohinjske kotline. Jesenice so s tem postale pomembno železniško križišče na dolgi poti do Jadranskega morja, kakor tudi privlačna točka za naseljevanje domačega in tujega življa.

Počitniški dom
jeseniških železarjev
v Crikvenici

Organizirali so izlet k morju

V prvih povojnih letih so se mladinci iz pločevinskih valjarn na Javorniku ponašali s svojo mladinsko organizacijo, ki je bila ena najboljših takratnih mladinskih organizacij v Železarni. V tistih letih so organizirali vrsto lepo uspešnih mladinskih akcij, ki jih mladina iz valjarne tanke pločevine in pocinkovalnice prav gotovo ne bo pozabila. Kmalu pa so nastopile težave in z njimi mrtvilo, ki je trajalo nekaj let. V omenjenem obratu pa je ostalo še nekaj mladincev, ki so močno pogrešali svojo organizacijo, zato so se odločili za njeno obnovo.

V prvih mesecih letošnjega leta so začeli z utrjevanjem mladinske organizacije, v mesecu juniju pa so že organizirali izlet k morju. Tokrat so se mladinci iz pločevinskih valjarn odločili, da obiščejo Crikvenico, kjer ima naš železarski kolektiv svoj počitniški dom. Mladinci so nestrpnost pričakovali dne, ko bodo nekateri izmed njih prvič zagledali morsko gladino, ostali pa preizkusili svoje sposobnosti v plavanju.

Izleta v Crikvenico se je udeležilo 20 mladincev iz obrata pločevinskih valjarn, v Crikvenici pa so se mudili 3 dni. Na poti v Crikvenico so si ogledali tudi velike pristaniške naprave za nakladanje in razkladanje ladij na Reki, nato pa so se odpeljali s potniško ladjo v Crikvenico, kjer jih je v pristanišču pričakoval upravnik počitniškega doma naše železarne. V domu so imeli tridnevno oskrbo, tako kakor ostali gostje, prosti čas pa so uporabili za kopanje, sončenje ter ogled Crikvenice, obiskali pa so tudi bližnjo vasico Jeleno, kjer so pri Kopri, ki je znana že mnogim Jeseničanom,

posedali pri čaši vina in živahnem pomenku.

Pričakovati je, da bo mladinski aktiv s svojim delom nadaljeval, mladinci iz omenjenega obrata pa upajo, da bo njihova organizacija priredila še več podobnih izletov. Svoj delež k organizaciji mladinskega izleta v Crikvenico je prispeval tudi sindikalni odbor v obratu Javornik II, ki je kril prevozne in še druge stroške. B. M.

Uspel risarski tečaj na Jesenicah

Poleg ostalih odsekov deluje v okviru DPD „Svoboda“ „Toneta Čufarja“ Jesenice tudi likovni odsek, nazvan DOLIK. Ta je po članstvu maloštevilen, vendar ima redne študije in organizira letno po dve, najmanj pa po eno razstavo. Da bi postalo delo likovnega odseka jeseniške Svobode vsaj do neke mere množično, je bil organiziran v minuli sezoni enomesečni risarski tečaj. Vodil ga je akademski slikar prof. Pavle Pirih. Tečaj, ki ga je obiskovalo okrog 50 mladih, pa tudi nekaj starejših tečajnikov, je obravnaval barvoznanstvo, risanje po modelih ter razvoj in zgodovino slovenskega slikarstva. Predavanja, ki so bila trikrat tedensko, so bila v prostorih delavskega oddelka TSS v stavbi Metalurške industrijske šole. Tečajniki so pokazali do predavanj izredno zanimanje, saj so bila vsa lepo obiskana. Z risarskim tečajem je dosegel likovni odsek jeseniške Svobode svoj namen.

Z občnega zbora Društva upokojencev na Javorniku

Predsednik Društva upokojencev, Jože Knific, je v svojem poročilu orisal delo omenjenega društva, ne da bi pri tem pozabil na težave, s katerimi se morajo boriti naši upokojenci. V preteklem poslovnem letu je društvo organiziralo izlet za svoje člane — upokojence — v Kranj, kjer so si ogledali tovarno Iskra in tekstilno tovarno Tiskani-na, v gosteh pa so bili tudi pri upokojencih mesta Kranja, ki se izživljajo v svojem, to je upokojenskem domu. V zvezi je poročevalec navajal tudi željo upokojencev z Javornika in Koroške Bele, da bi v doglednem času vendarle dobili prostorček, kjer bi se pogovorili o svojih problemih in zaigrali partijo šaha itd. Vsi dosedanji poizkusi za dosego tega namena niso bili uspešni, vendar bi bilo prav če bi naši upokojenci na Javorniku imeli svoj „Monte Carlo“, kakor ga imajo njihovi tovariši na Jesenicah. V preteklem letu je društvo upokojencev na Javorniku razvilo svoj prapor, na katerega so upokojenci zelo ponosni.

V razpravi je sodelovalo mnogo upokojencev. Zahtevali so pojasnila v zadevi revizije minimalnih pokojnin, ki se je kar preveč zavlekla. Nekaj podobnega velja tudi za ta-

koimenovani varstveni dodatek, katerega v glavnem prejemajo upokojenci z majhnimi pokojninami.

Navzoče upokojence so zanimala pojasnila zastopnikov okrajnega in republiškega odbora, z veliko pozornostjo pa so sledili tudi besedam tov. Tomana z Jesenic. V svoji obširni razpravi je načel celo vrsto perečih problemov, ki terjajo takojšnjo rešitev.

Med nerešenimi problemi upokojence gotovo najbolj zanima ureditev pokojnin, ki do danes še vedno niso najboljše urejene. Iz poročila tov. Tomana je bilo razvidno, da so upokojenci v jeseniški podružnici zahtevali spremembo 29. člena zdravstvenega zakona, pridružujejo pa se jim tudi njihovi tovariši z Javornika, ki prav tako trdijo, da bi morali dokončno urediti problem brezplačnega zdravljenja, kadar morajo upokojeni tovariši iskati zdravniške pomoči v tej ali oni ustanovi.

Ob koncu občnega zbora so izvolili nov upravni odbor društva. Novi odbor bo res imel polne roke dela, ako bo hotel vestno in dosledno izvesti vse sklepe občnega zbora.

O dolini Trente je zares lepo

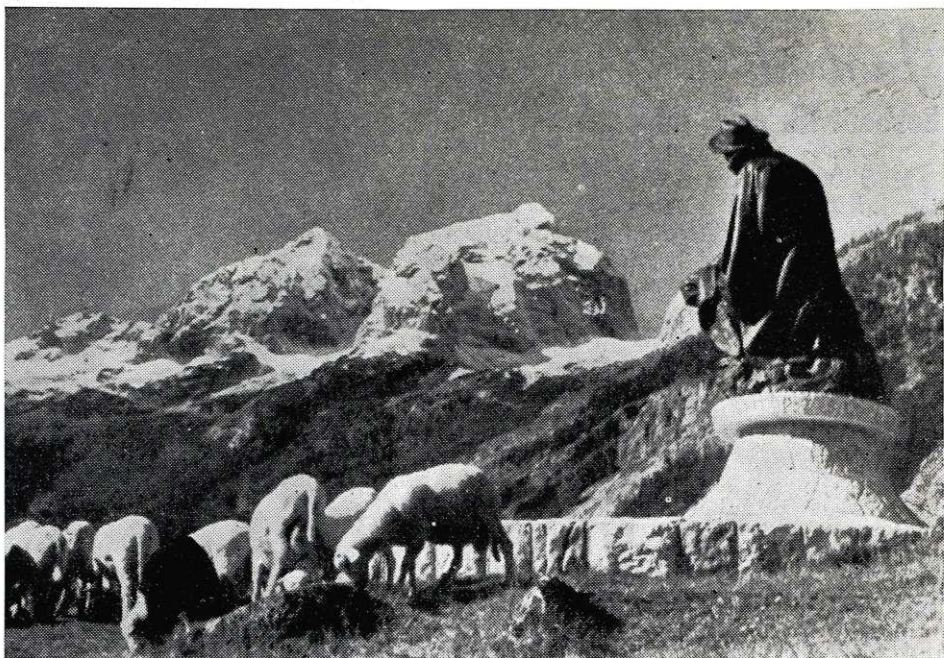
Janko Blažej

Iz Kranjske gore pelje prvovrstna planinska cesta v zelo lepo in zanimivo gorsko dolino Trente. To cesto so zgradili pred enainštiridesetimi leti, ko je divjala prva svetovna vojna, ruski vojni ujetniki. Zaradi naporne dela, slabe hrane, mraza in raznih bolezni, jih je veliko pomrlo. Stevilne pa so žive pokopali pod seboj snežni plazovi. Njihovi grobovi in razna znamenja ob cesti še danes pričajo o teh težkih časih.

V vznožju visokih gora se vije cesta navzgor mimo petih planinskih koč. Ko potujemo po njej, nam pogled vedno uhaja proti mogočni Škrlatici, na lepi in elegantni Razor pa zopet na ogromne sklade Prisojnika. Ko dosežemo preval Vršič, se cesta nagne navzdol. Pred seboj zagledamo nove verige primorskih gora. Nehote postojimo in občudujemo najlepši predel naših planin. Povsod naokrog nas obdajajo veličastni, kamniti prepadni gorski vrhovi. Globoko spodaj pod njimi pa leže ozke, ozelenele planinske doline. To lepoto prihaja občudovat vsako leto na tisoče planincev.

Zapustimo cesto in se podamo po bližnjici. Po široki kamniti poti mimo zelenih paš-

nikov, gozdov in skalovja, pridemo v dobri uri do prvih hišic v Zgornji Trenti. Naprej po ozki, med visoke gore utesnjeni dolini, pa je raztresenih še deset zidanih in lepo pobeljenih kmetij. Vse so povezane med seboj s široko potjo, ki ima meter visoko ograjo iz lepo zloženega kamenja. Takoj ob vhodu v dolino nas že pozdravi lepo doneči šum in razpenjeni potok novorojene Soče, ki jo pesnik Simon Gregorčič tako lepo in mogočno opeva v svoji pesmi „Soči“. Veliki planinski pisatelj doktor Kugy trdi, da je Soča najlepša reka v Evropi, ker ima tako čudovito lepo zeleno-modro barvo. Ko se povzpnejo od planinske koč pri izviru Soče kakih dve sto korakov navzgor, nas objame kratka tesen, pod navpično steno pa že zagledamo dober meter široko žrelo, polno čiste vode, ki priteče navpično navzgor in nato odteka med skalami ter se razpenjena vrže preko krajše stene. Po poglobljeni in razrvani strugi in mimo velikih skal brzi dalje in kmalu se ji pridruži prvi potokček Limarca, ki izvira pod stenami mogočnega Prisojnika in ljubke izletne gore Mojstrovke. Če nastopi večje deževje, pri-

Dr. Kugyjev spomenik v Trenti

Foto Jaka Čop

drvijo veliki potoki s pobočij Jalovca, Bovškega Grintavca in njunih sosedov. Tedaj se Soča spremeni v divjo deročo reko. Ko v poznem poletju in jeseni po daljšem neurju pobeli sneg visoke vrhove nad Trento in zvečer tone sonce za Bovškim Grintavcem, nepopisno lepo in krvavordeče zažarijo gorski grebeni.

Če se napotimo ob toku Soče po lepi, novozgrajeni cesti naprej, kmalu zagledamo na pobočju zelenega travnika velik bronast spomenik, ki so ga postavili slovenski planinci največjemu planinskemu pisatelju dr. Kugyju, ki je v svojih knjigah tako čudovito ovekovčel lepoto naših gora, kot še do danes nihče. Posebnost za Trento je tudi planinski vrt „Juliana“ v bližini cerkve. Tukaj raste planinsko grmičevje in drevesa in cveto poleti vse naše planinske cvetlice, ki so tudi označene z imeni. Tik ob cesti pa vidimo domačijo in znamenje v spomin smrti Tožbarja, Špika-Medveda, ki je ubil zadnjega medveda v trentarskih gorah in mu je zver odgriznila spodnjo čeljust. Še nekoliko po cesti naprej, pa pridemo na revno trentarsko pokopališče, kjer počivajo pogumni in drzni trentarski gorohodci in plezalci, ki so kot pastirji in divji lovci prvi pristopili na nevarne in visoke gorske vrhove, vodili pozneje nanje planince in speljali večino poti po naših gorah. Poleg pokopali-

šča pa je vse zanemarjeno in s travo poraslo pokopališče ruskih vojnih ujetnikov, ki so omahnili v smrt pri gradnji ceste. Dva kilometra dalje leži vas Log v Trenti. Tu se odcepi cesta na levo v planinsko dolino Zadnjico, ki sega tja pod ogromno triglavsko pogorje, kjer izvira potok Krajcerica, ki žubori po ozki dolinici in je drugi pritok Soče, desno pa drži cesta po gornji soški dolini proti Bovcu. Izredno lepa je tudi ta dolina, ki je obdana na obeh straneh od nazobčanih grebenov gora. Po njej se Soča prebija skozi globoko zlizane kamnite tesni, drvi mimo nevarnih vrtincev in se zopet na široko razlije po prodišču.

Trentarske doline so nekdaj samevale in bile vse z gozdovi porasle. Kraljevala je tam le divjad, posebno volkovi, medvedi in divje koze. Prišle pa so dolgoletne vojne, ko so morali mladi fantje za deset, dvajset let ali pa kar za celo življenje k vojakom. Da bi se temu izognili, so zbežali v gore. Ti ubežniki so prvi prebivalci Trente, tako pravi ljudsko izročilo. Sprva so prebivali po raznih kotanjah in pod previsnimi stenami, ko pa je nevarnost minila, so si postavili koče. Prišla so za njimi dekleta in jim postale žene in začeli so borno življenje, ki ga živijo še današnji potomci. Bilo je pa tedaj toliko boljše, ker je bilo veliko divjadi in je bil lov prost. Divji lov jim je prešel v

Janko Rekelj-Špik

borbeni lik naše mladine

Med drugo svetovno vojno je bilo v naših krajih veliko mladih borcev in aktivistov, ki so s svojimi junaškimi podvigi prispevali precejšen delež k borbi naših narodov proti nemškim in italijanskim okupatorjem. Stevilni med njimi so padli na bojiščih, mnogo pa se jih ni vrnilo iz taborišč in zaporov. Eden izmed tisočev mladih komunistov, ki so žrtvovali svoja življenja za našo lepšo prihodnost je bil tudi sekretar OK SKOJ Gorje-Bled tov. Janko Rekelj-Špik.

Janko je bil sin naprednega tovarniškega delavca, rodil pa se je pred 33 leti na Blejski Dobravi. V svojih mladih letih je dobil zaposlitev, kjer se je tudi izučil in postal trgovski pomočnik.

V letu 1941 je Janko zelo hitro spoznal nevarnost prihoda nemških soldatov, ki so na vso moč trobili v svet, da bodo Kranjsko deželo napravili za vedno nemško. To pa je bilo le preveč, zato se je Janko odločil za sodelovanje v NOB. Njegovo vsakdanje opravilo je bilo trošenje propagandnih lističev in lepakov, izpolnjeval pa je tudi težje in odgovornejše naloge. Janko ni bil samo dober propagandist, ampak so ga na Blejski Dobravi poznali tudi kot zanesljivega organizatorja. V pomladanskih mesecih leta 1943 je na pobudo prvoborca Vlada Kersni-

ka organiziral mladinsko in pionirsko organizacijo, v kateri so delali tudi mladinci Kalan Milan-Klek, Trseglav Franc, Smolnikar Edo, sestre Jesenko Tilka in Tončka, Sodja Helena in drugi. Mladinska organizacija na Blejski Dobravi je pod Jankovim vodstvom uspešno izpolnjevala pomembne in težke na-

kri, tako da tega še današnji prebivalci niso pozabili in je že marsikateri Trentarj prestal hudo kazen za zamreženimi okni.

Trenta je zelo peščena. Rodovitna zemlja je običajno le za kak prst debela, zato je največ travnikov. Kjer je pa prst dedelejša, imajo male njivice za krompir, ki je poleg solate edini poljski pridelek. Preživljajo se v glavnem od ovac in koz, ki jih pasejo po planinah. Navadijo jih, da pridejo zvečer same domov na molžo. Če pa ne pridejo, se napoti Trentarj v gore in preišče vse grape in pobočja, dokler jih ne najde in prižene domov. Iz ovčjega in kozjega mleka izdelujejo okusen in masten sir ter izvrstno skuto. Živijo skromno. Glavna hrana jim je polenta in krompir. Ko gre Trentarj po poslih od doma, vzame s seboj v malho kos sira ali skute, namesto kruha pa kuhan krompir ali polento. Kruh pride redko na mizo.

V prejšnjih časih so odhajali nekateri Trentarji na delo v belgijske in francoske rudnike. Na stara leta, ko so si zaslužili pokojnino, pa so se spet vrnili domov. Danes so Trentarji zaposleni doma kot drvarji, delavci gorskih poti, cestarji, lovski in gozdni čuvaji. Na svoj revni rodni kraj so zelo navezani. Svoje lepe gore tako silno ljubijo in so srečni v njih objemu, da raje živijo skromno življenje, kot da bi se ločili od njih.

V zadnjih letih je dolino Trente obiskalo mnogo turistov in ljubiteljev gora in planin. V čedalje večji meri pa prihajajo k prebivalcem doline Trente tudi delavci raznih kolektivov, kjer v miru in zadovoljstvu preživljajo letni dopust. Med mnogimi obiskovalci so tudi delavci jeseniške železarne, ki so se odločili, da bodo preživeli vsaj nekaj dni med prijaznimi in preprostimi Trentarji.

loge. Dostikrat je bilo treba zasledovati okupatorja in domače izdajalce, propagandne lističe pa so trosili celo pred sovražnikovimi postojankami.

Zaradi vestnega in požrtvovalnega dela je Janko dobil ilegalno ime Špik, določen pa je bil tudi, da bo obiskoval partijsko šolo v Cerknem, vendar mu je bil obisk te šole onemogočen, ker so jo napadli Nemci.

V letu 1944 so ga iskali Nemci, vendar ga niso našli, njegove starše pa so odpeljali v koncentracijsko taborišče. Janko je tudi odslej uspešno vodil mladinsko in SKOJ-evsko organizacijo na terenu. Tudi 22. junija

1944 je odšel na obisk k mladinskim organizacijam v Podhom in Zasip, toda tokrat poslednjič. Na poti je padel, zadet od sovražnikovih krogel poleg Novakovega mosta v Srednji Radovni, kjer je bil tudi začasno pokopan. Po svoboditvi so njegove zemeljske ostanke prepeljali na pokopališče na Blejsko Dobravo, na njegovo rojstno hišo pa so vzdali spominsko ploščo. Jankovo ime bo zapisano z velikimi črkami v zgodovini mladinskih in SKOJ-evskih organizacij, mladinci, ki so delali med drugo svetovno vojno pod njegovim vodstvom pa ga bodo ohranili v nepozabnem spominu.

Pred petnajstimi leti

Miha Klinar

UVOD

Zgodovinska sekcija pri Mestnem odboru Zveze borcev Jesenice je brez dvoma napravila že marsikaj, da bi zgodovina narodnoosvobodilnega boja na našem področju ne vtonila v pozabo. Poleg obnove nekaterih objektov iz narodnoosvobodilne vojne, postavitve spomenikov, vzidanja spominskih plošč padlim prvoborcem, zbiranja zgodovinskega materiala, nameravanja ustanovitve Muzeja NOB je izdala Slovensko knjigo partizanskih spominov »Med Možakljo in Karavankami so se uprli. Mnogo je to in vendar še vedno premalo, da bi zgodovinsko očrtala celoten potek narodnoosvobodilnega gibanja in boja na našem področju. To je težaven in zamuden posel, ki se ga čestokrat lotevamo nenačrtno in si tako sami otežkočamo delo. Preveč je gradiva in prav gotovo ga ne bomo še tako hitro obdelali. Čas pa hiti in živih prič, ki bi lahko pojasnile marsikateri dogodek, je iz leta v leto manj. Smrt, ki je spremljala borce in internirance skozi vojna leta, še vedno najraje izbira med njimi. Skrila se je v potuhnjene bolezni, ki se nenadoma pojavijo in uničujejo življenja tistih, brez katerih bi danes ne imeli socialistične družbene ureditve. Razen tega je spomin že marsikaj zabrisal. Zato mislim, da bi bilo najbolje, da na podlagi partizanskih in okupatorskih dokumentov rekonstruiramo kroniko dogodkov in z njo osvežimo spomin tistih, ki so v teh dogodkih sodelovali. Le-ti naj bi ob naši kroniki manj pojasnjena zgodovinska dejstva dopolnili s posebnimi članki, ki bi jih potem uredništvo »Železarja« radevolje objavilo ali pa jih odstopilo zgodovinski sekciji Zveze borcev, da bo mogla le-ta v prihodnjih štirih letih obdelati znanstveno-zgodovinski razvoj in potek narodnoosvobodilnega gibanja in boja na našem področju. Le na tak način bo mogla biti zgodovina najslavnejših let naše zgodovine kolikor toliko popolna.

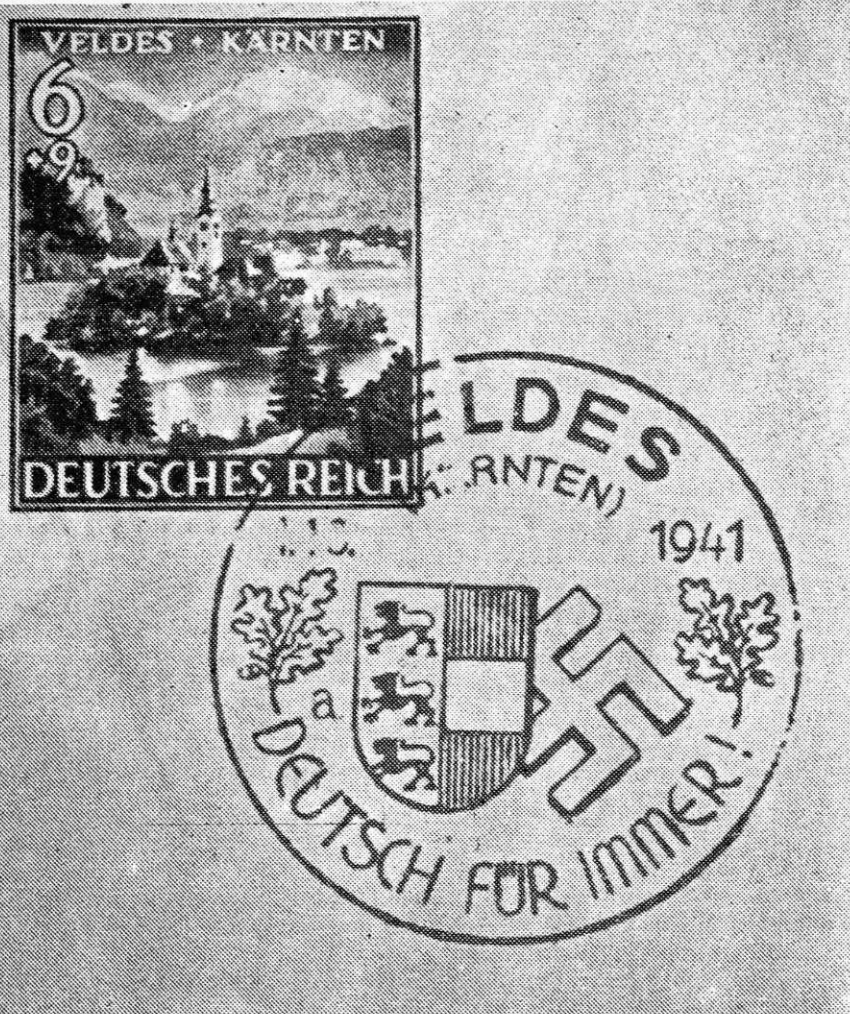
Pot naše ljudske revolucije je že v predvojnih letih formulirala Komunistična partija, kar se dokumentarno izraža v njeni predvojni publicistiki v ilegalnem in legalnem tisku, bodisi partijskem ali v tistem, na katerega vsebino in smer je vplivala Komunistična partija. To pot je v narodnoosvobodilni borbi naše ljudstvo sprejelo in zmagalo. Pravilna orientacija v nacionalnem vprašanju na osnovi leninističnih načel je bila eden največjih uspehov Komunistične partije. Svarila pred nevarno politiko nekdanjih beograjskih vladajočih krogov je zlom buržoazne Jugoslavije v celoti potrdil. Komunistična partija, ki je desetletja pred vojno stalno opozarjala na fašistično nevarnost, je ob polomu buržoazne Jugoslavije pridobila med slovenskim ljudstvom tak ugled, da je lahko postala glavna gibalna sila vseljidskega odpora proti okupatorju in domačim izdajalcem ter začetnica novega obdobja slo-

venske zgodovine, tistega obdobja, ki ga je v prvih dveh desetletjih tega stoletja predvideval že Ivan Cankar, ko je v svojih besedah polagal usodo slovenskega naroda - naroda hlapcev v roke delavskega razreda, razreda, v katerega rokah »je moč in prihodnost«.

Konsolidacija partije v Sloveniji je pomenila tudi začetek konsolidacije delavskega razreda. To nam potrjujejo julijska stavka 1935 na Javorniku in na Jesenicah, stavkovni val delavstva tekstilne industrije v Kranju, Trzinu in drugod leta 1936 itd. Na Jesenicah je bil plod stavke Medstrokovni akcijski odbor, ki je leta 1941 že prvi mesec okupacije postal zaplodek narodnoosvobodilnega gibanja v naši dolini. Ta odbor je združeval v sebi vse napredne skupine delavskih strokovnih organizacij. In te napredne skupine so predstavljale večino jeseniškega delavstva. V Kranju, kjer je bil delavski razred razmeroma še zelo mlad, pa je velika stavka leta 1936, ki jo je dal razbiti s policijo in žandarmerijo takratni notranji minister dr. Anton Korošec, razgalila klerikalizem, ki je imel pred to stavko na kranjski polproletariat največ vpliva. Zato so imele vse te stavke velik pomen pri kovanju enotnosti delavskega razreda.

Enotnosti delavskega razreda se je buržoazna jugoslovanska oblast zbala. Ujeta v klešče nemškega in italijanskega fašističnega kapitala se je tudi sama bolj in bolj fašizirala. Največjo oviro pri tej fašizaciji je videla v delavskem razredu, ki se je podobno kakor na Jesenicah začel zbirati okrog komunistov. Zato je boj vladajočih buržoaznih krogov veljal prav tej enotnosti. Vlada je hotela dobiti nad delavskim gibanjem kontrolo in je pripravljala organizacijo Jugoslovanske radniške stranke (Jugoras), ki se je v Sloveniji imenovala Zveza združenih delavcev (zeleni sindikat in ki je bila organizirana po vzgledu Hitlerjeve »Arbeiterfront«. Da bi ji to uspelo, je prav tako po nacističnem hitlerjevskem vzoru začela v Jugoslaviji pripravljati koncentracijska taborišča za antifašiste, ki bi ne bila nič manj kruta, kakor so bila nemška, če bi čas ne napravil drugače.

Ko je Cvetkovič - Mačkova vlada vse to pripravila, je začela z aretacijami antifašistov. Konec leta 1940 je razpustila vse delavske organizacije in zahtevala, da se delavstvo organizira v Jugoras. Takrat so v taborišče Ivanjice romali tudi mnogi Jeseničani in Javorničani. Na Poljanah nad Jesenicami so žandarji iz Gorij aretirali skupino jeseniških in javorniških skojevcev, jih odpeljali nato v radovljiške zapore, od tam pa v ljubljanske. Med aretiranimi je bil tudi tov. Boris Kraigher, ki je prišel skojevcem predavat o nalogah, ki so bile takrat pred njimi. Jeseniški skojevci so bili iz ljubljanskih zaporov spuščeni šele 6. aprila 1941, ko je Nemčija napadla Jugoslavijo.

Napravit našo deželo za nemško je bil namen okupatorjev, ki pa se ni uresničil

Tak položaj je bil v grobih obrisih takrat na Jesenicah. Pa tudi v drugih krajih Gorenjske so zadnja leta pred vojno razvili komunisti živahno dejavnost. Matija Verdnik je organiziral zlasti mladino na Bledu in v gorenjskem kotu, Stane Žagar st. pa je s pomočjo dobrih komunistov Rudija Papeža in Ivana Bertonec - Johana širil in poglobljal revolucionarno misel ne samo med delavsko mladino v Kropi in Kranju, marveč tudi med kmečko mladino. Leta 1938 je delovala na Srednji Dobravi pri Kropi že močna skojevska organizacija, iz katere so se razvile skojevske organizacije v Kranju, v Kropi, na Otočah, v Lescah in v Bohinju. Te organizacije so delovale z velikim uspehom v Zvezi kmečkih fantov in deklet.

Prešlo bi okvir tega uvoda, če bi hotel podrobneje opisati, kako si je pri nas v predvojnem času Komunistična partija utirala pot med ljudstvom, zlasti med mladino. Važno je dejstvo, da je med ljudstvom naraščal odpor proti fašizaciji Jugoslavije, ki jo je leta 1940 nameravala Cvetković - Mačkova vlada izvesti do kraja. Ta odpor se je manifestiral 25. marca 1941, ko je ljudstvo z demonstracijami zrušilo režim in z njim pristop Jugoslavije k fašistični osi Rim—Berlin—Tokio. Te demonstracije so dvignile tudi jeseniško prebivalstvo ne glede na politično pripadnost. Celo mnogi člani Zveze združenih delavcev, provladnega sindikata, so ta dan spregledali svojo zaslepljenost in demonstrirali proti vladi. Petokolonaši, ki jih na Jesenicah ni bilo malo — saj jih je Westen sistematično nastavljal v svoji tovarni, — so se ta dan poskrili, nekateri pa so že pospravili svoje stvari in se odpeljali skozi Karavanški predor v Nemčijo. Med večerno povorko, ki se je vila skozi Jesenice, so padali revolucionarni vzkliki pa tudi narodnostni, kakor na primer: »Zahtevamo osvoboditev Koroške!«, »Dol s pošiljanjem hrane Nemčiji!« itd.

Nova vlada je nevarni položaj podcenjevala. Velesilam je izjavljala lojalnost, tačas pa je Hitler pripravljala nemoteno »Unternehmen 25«, s katerim je označil napad na Jugoslavijo. Kakor izpričujejo po vojni objavljeni dokumenti, se mu je zelo mudilo, kajti 25. marca 1941 mu je zmešal štrene pri načrtu »Unternehmen Barbarossa«,

kakor je nemški generalni štab šifriral nameravani napad na Sovjetsko zvezo.

Pri nas v Jugoslaviji pa se v tistih usodnih dneh ni kdo ve kaj spremenilo. Vpoklici rezervistov so se res množili. Odhajali so v vojsko in naenkrat se je pokazala gniloba dvaidvajsetletne buržoazne vladavine. Izbruh vojne 6. aprila 1941 je našel Jugoslavijo nepripravljeno.

6. APRIL 1941

Tako tople in sončne aprilske nedelje so redke, kakor, je bila tista 6. aprila 1941. Toda komaj so ljudje vstali že se je razširila vest, da so fašistične sile osi napadle Jugoslavijo. Glavno mesto države je doživelo težak letalski napad. Hitlerjevo maščevanje zaradi 25. aprila, dneva, ki je pokopal njegove namene z Jugoslavijo. Hitler je namreč hotel Jugoslavijo uporabiti v svoji akciji »Unternehmen Marita« — v vojni proti Grčiji, ki jo je bila začela Italija oktobra 1940. S to vojno je hotel Mussolini dokazati Hitlerju, da je zmožen tudi on samostojne akcije, a se je zaradi junaškega odpora grške vojske, ki je prešla v protiofenzivo, osmešil pred vsem svetom. Kakor so odkrili po vojni zaplenjeni dokumenti, je že Mussolini s to akcijo zmešal Hitlerju štrene na Balkanu, ki ga je hotel uporabiti za »Unternehmen Barbarossa« — za napad proti Sovjetski zvezi in zaradi tega ni hotel, da bi prišlo na Balkanskem polotoku do kakih zapletljajev. O tem govori posebno Hitlerjevo pismo Mussoliniju. V tem pismu se je dotaknil tudi Jugoslavije, ki jo je želel pridobiti za sodelovanje z osjo, češ da bi brez jamstva z jugoslovanske strani ne bilo mogoče operirati na Balkanu. Mussolini je bil s svoje strani pripravljen jamčiti za jugoslovanske meje in Jugoslaviji prepustiti Solun pod pogojem, da Jugoslavija pristopi k trojni osi in demilitarizira jadransko obalo.

Italijanski neuspehi v Grčiji so potisnili v nemških načrtih Jugoslavijo v ospredje. Od njenega zadržanja do osi je zaviselo, ali bodo mogli Nemci izvesti vojaške načrte »Marita«. Jugoslavijo so hoteli na miren način pridobiti za naslonitev na os, v nasprotnem primeru pa so jo mislili k temu prisiliti z orožjem, kakor so razkrili svojo misel v pismu šefu madžarskega generalnega štaba generalu Werthu. Čas za to akcijo je bil po nemškem mnenju zrel spomladi 1941. Če bi morali Jugoslaviji vsiliti svojo voljo z orožjem in če bi pri tej akciji pomagala Madžarska, so ji obljubili ozemeljske koncesije v Jugoslaviji. Vprašanje Marita in vprašanje pritiska na Jugoslavijo je bilo v naslednjih mesecih eno najbolj aktualnih vprašanj za nemške diplomate. Pri Jugoslaviji je šlo v prvi vrsti za pristop k Trojnemu paktu, h kateremu je vlada Cvetković - Maček 25. marca 1941 res pristopila, a je bila prav zaradi tega na zahtevo vsesplošnega ljudskega odpora primorana odstopiti. Tako so bili Hitlerjevi načrti, da bi na miren način pridobil Jugoslavijo zase, prekržani. Jugoslavija je s svojim pučem 27. marca 1941 ogrožala izvedbo Hitlerjeve akcije proti Grčiji, še bolj pa kasnejšo akcijo »Barbarosa«, katere izvedbo je moral — kakor pričajo dokumenti — prestaviti za štiri tedne (kar je postalo zanj usodno v bojih pred Moskvo).

Odpor jugoslovanskega ljudstva 27. marca 1941 je Hitlerja tako razkačil, da je temeljni načrt za vojne operacije proti Jugoslaviji izdelal sam. Hitlerju se je takoj pridružil Mussolini in ga pismeno opozoril, da bo moral upoštevati ne samo madžarsko in bolgarsko sodelovanje, marveč tudi seperatistične težnje hrvatskih ustašev pod vodstvom Pavelića, ki je tedaj živel v emigraciji v Italiji. Pavelića je Mussolini dal takoj poklicati k sebi in na sestanku sprožil vprašanje italijanskih zahtev do Dalmacije. Pavelić pa italijansko - hrvatskega zedinjenja. S težnjami hrvatskih ustašev kot sredstvom za razbijanje Jugoslavije je računal tudi nemški general Jodl, ko je 28. marca 1941 pisal svoje instrukcije za vskladitev nemško - italijanskih vojaških operacij. Dva dni kasneje, dne 30. marca 1941 je general Brauchitsch sestavil navodilo o koncentraciji čet za predvideni napad na Jugoslavijo. V posebnih prilogah je ocenil moč jugoslovanske vojske in dodal pregled nemških sil. V točki 6 tega dokumenta je orisal sodelovanje nenemških držav: Italije, Madžarske, Romunije in Bolgarije.

V zvezi z različnimi operacijskimi načrti proti Jugoslaviji je Berlin pretresel tudi vprašanje propagande proti Jugoslaviji. Smernice zanjo je izdelal general Keitel. Slovele so na predpostavki, da je »sovražnik Nemčije izključno srbska vlada«. Pri vseh nesrbskih narodih pa naj nemška vojska poudarja, da Nemci ne prihajajo k njim kot sovražniki. Izjemo med jugoslovanskimi narodi so tvorili le Slovenci, ki jih je nemška propaganda izenačila s Srbi v skladu s Hitlerjevimi besedami, da Srbi in Slovenci niso bili Nemcem nikoli naklonjeni.

Istočasno z nemškimi pripravami za napad na Jugoslavijo so potekale tudi italijanske. Kot poroča italijanski general Robotti, se je italijanski generalni štab ob jugoslovanskem državnem udaru 27. marca 1941 prepričal, da je vojna z Jugoslavijo neizbežna, in je zato že ta dan ukazal II. italijanski armadi defenzivno razporeditev na črti od italijanske mejne stražnice pri Kokovi na cesti Trbiž—Podklošter do Matulj ob morju.

Mejo proti Gorenjski so zasedle enote italijanskega XI. armadnega korpusa z divizijami Re, Isonzo, s III. grupo alpincev, ki so jo sestavljali samostojni bataljoni Val Pellice, Val Cenischia, Val Toce in topniški bataljon Val Adige, z oddelkom graničarjev, z inženirskimi in drugimi specialnimi enotami. Vsaki diviziji sta bili dodeljeni še dve legiji fašistov in to ne samo kot nadzornika nad ostalo »kraljevsko« vojsko, marveč tudi kot izvrševalca vseh večjih okupacijskih represalij, tako na primer kot edinega od Mussolinija samega pooblaščenega eksekutorja smrtnih kazni, streljanja talcev itd.

Italijani so imeli strah pred nekdanjo jugoslovansko vojsko. To se vidi iz ohranjenih Robottijevih poročil. Po podatkih, s katerimi je razpolagala dan pred napadom na Jugoslavijo obveščevalna služba italijanskega generalnega štaba, je imela Jugoslavija na slovenski meji proti Italiji sledeče sile: na sektorju Peč—Podbrdo 19.000 planincev, na sektorju Podbrdo—Idrija do 18.000 (tadva sektorja prideta za nas v poštev), na sekt. Idrija—Planina do 25.000 vojakov in prav toliko na sektorju Planina—Snežnik ter 40.000 vojakov rezerve na škofjeloškem področju. Po tej italijanski oceni je bilo na področju Gorenjske brez rezerve 37.000 jugoslovanskih vojakov, kar je pa vsakor visoko pretirano, saj je znano, da je na primer mejo v Gornjesavski dolini branilo le 80 graničarjev skupno s prostovoljci z Jesenic. Italijani so imeli zlasti strah pred »četniki in komitaši«. Komandant XI. korpusa Robotti je v zvezi s tem naročal svojim podrejenim (na dan napada na Jugoslavijo), da naj zajete »četnike in komitaše nabitro izprašajo in nato nemudoma postrele«.

Po nemško - italijanskem napadalnem načrtu naj bi Gorenjsko, Dolenjsko in Ljubljano osvojili Italijani. Zaradi strahu pred jugoslovansko vojsko pa so Italijani računali na defenzivo, kar je razvidno iz Robottijevega povelja na dan napada na Jugoslavijo: »Niti pedi zemlje sovražniku!« Z defenzivo je računal tudi Mussolini, ki ga je izučila grška pustolovščina. Italijanski fašistični diktator je v posebni brzopjavki pred napadom na Jugoslavijo naročal komandantu II. armade, da naj že ob začetku napada na Jugoslavijo skrbno pazi na oficirje in vojake ter naj brez odlašanja strelja vsakogar, ki bi se brez ukaza umaknil s položaja. Iz tega je razvidno, da je italijanski generalni štab računal ne samo z ogorčenim odporom jugoslovanske vojske, marveč tudi z njenimi ofenzivnimi akcijami.

Ko se je 6. aprila 1941 začela vojna proti Jugoslaviji, je bilo na nemški meji proti Gorenjski koncentrirano razmeroma malo nemških sil. Ker pa se Italijani niso hoteli premakniti po predvidenem načrtu naprej, so jim morali priti v pomoč Nemci. Šele z njihovo pomočjo so zavzeli koto Peč, ki jo je 80 jugoslovanskih graničarjev ogorčeno branilo, a se je moralo umakniti pred številčno in tehnično premočjo sovražnika. Jugoslovanski graničarji so bili oboroženi le s puškami, ročnimi bombami in enim samim puškomitraljezom brez minometalcev in topništva.

Ta dan, ko se je bila bitka za Peč, so v Ljubljani izpustili iz zaporov skupino jeseniških skojevcev skupaj z njenim sekretarjem Ferdom Korenom. Takoj ko je skupina prišla na Jesenice, se je javila prostovoljno v vojsko.

Sledila je klicu Partije, ki je pozivala delovno ljudstvo na obrambo pred fašističnim sovražnikom. Mladi komunisti in drugi mladinci ter delavci prostovoljci so se zbirali okrog Jožeta Gregorčiča.

Španski borec Jože Gregorčič se je na poziv Komunistične partije Jugoslavije vrnil leta 1940 v Jugoslavijo. Pobegnil je tik pred nemško zasedbo Francije iz koncentracijskega taborišča španskih borcev ter se skrivoma vkrca na neko ladjo v Marseillu. Zakopal se je v premost in skoro brez hrane in vode pristal čez šest dni na jugoslovanski obali. Vrnil se je na Jesenice, kjer je živel pollegalno in se popolnoma posvetil partijskemu delu.

Na dan, ko je izbruhnila vojska, je Jože Gregorčič dobil nalogo od CK KPS, naj organizira prostovoljce za boj proti fašističnim napadalcem. Gregorčič se je te naloge lotil z vso vnemo in predanostjo. V dveh dneh je zbral že večje število prostovoljcev, ki so bili pripravljeni pomagati redni jugoslovanski vojski v bojih na Gorenjskem. To je sporočil takoj Centralnemu komiteju KPS, ki je 8. aprila 1941 poslal delegacijo k divizijskemu štabu Dravske banovine z zahtevo, da naj štab oboroži jeseniške delavce-prostovoljce, ki so se sami javili za obrambo severne meje. Razen te zahteve je delegacija Centralnega komiteja komunistične partije Slovenije predlagala še vrsto konstruktivnih ukrepov v zvezi z obrambo Slovenije pred fašističnimi napadalci. Divizijski štab Dravske banovine pa je odklonil vse predloge Centralnega komiteja KPS. Jeseniškim delavcem ni zaupal. Bolj je zaupal nemškim petokoloncem in zato ni čuda, da je bivša jugoslovanska vojska tako hitro kapitulirala. Kljub temu pa je Komunistična partija Slovenije 8. aprila 1941 izdala letake in z njimi pozivala jugoslovanske narode na obrambo domovine ter organizirala odhod prostovoljcev na fronto.

Dne 7. aprila 1941 so Italijani zavzeli s pomočjo Nemcev Petelinjek pod Pečjo, s patroljami pa so prodrli do Rateč. Italijanski ofenzivni poizkusi proti Sorici so bili odbiti z ognjem z Blegoša. Tudi 8. aprila je bilo italijansko napredovanje proti Blegošu zaradi močnega obrambnega ognja nemogoče. Več sreče so imeli Italijani na odseku pri Ratečah, ki so jih ta dan skupno s Podkorenem in Kranjsko goro zasedli s pomočjo nemške platininske kompanije.

V noči od 8. na 9. april 1941 je sledil edini jugoslovanski organizirani ofenzivni sunek proti Cerknu. Kakor je poročal italijanski general Robotti, je dne 8. aprila zvečer na tem področju napadlo Italijane okrog 400 jugoslovanskih graničarjev. Italijani so v neredu bežali. Zato so jugoslovanski graničarji preko Škofja prodrli v Cerkno samo, kjer je en oddelek začel takoj s čiščenjem minskih polj, drugi pa je prodril z enim krakom do Novakov, z drugim pa do Zakriža. Nad tem edinim jugoslovanskim podvigom na Gorenjskem so bili domačini Cerknega vznemirjeni. Italijani so panično bežali, da se skoro niso mogli ustaviti. Prišli so do sape šele, ko so se jugoslovanski graničarji umaknili na izhodne položaje, italijanski generalni štab pa je po tem dogodku klical na odgovornost nižje in višje oficirje.

Dne 9. aprila 1941 je italijanski bataljon Val Toce po zavzetju Gozda Martuljka naletel na organiziran odpor. Borbe so trajale ves popoldan in prišlo je celo do bližnjih spopadov z obmetavanjem z ročnimi bombami. Italijanski komandant bataljona se je verjetno hotel izkazati kot junak pred italijanskimi kraljem Viktorjem Emeanelom, ki je ta dan prišel na obisk k svoji »junaški« vojski v Kranjsko goro. Vkljub »zmagam« je bilo treba tudi na tak način vplivati na pogum italijanske vojske. Ob tem dogodku so italijanski poveljniki nagnali svoje oddelke preko Mojstrovke in zavzeli dolino Pišence, da si v njej ni bilo niti enega jugoslovanskega vojaka.

Dne 10. aprila se je že začel razkroj jugoslovanske vojske na Gorenjskem. Gregorčič, ki je s prostovoljci odšel proti Žirovnici, da bi se pridružil jugoslovanski vojski (vsak je namreč takrat mislil, da se bo fronta zaustavila na prvih jugoslovanskih utrdbah), ni našel tam nobenega jugoslovanskega vojaka. Tudi orožja je bilo premalo, da bi se prostovoljci sami uprli prodirajočemu sovražniku. Zato je Gregorčič ukazal skojevcem in komunistom, naj

Prihod Nemcev
na Jesenice
je pomenil za
naše ljudstvo
štiri leta
krvavih bojev
in nikdar
pozabljenega
nasilja

Foto Jaka Čop

začno zbirati orožje in naj ga varno skrijejo za trenutek, ko ga bodo potrebovali.

Tudi italijanski general Robotti, ki je poveljeval italijanski vojski zasedajoči Gorenjsko, je menil, da se bo fronta ustavila »ob trdnjavah, ki zapirajo pot proti Ljubljani«. S tem je mislil takozvano Rupnikovo linijo. Tako so imenovali jugoslovanske utrdbe na Gorenjskem, ki so jih v letih pred vojno zgradili pod vodstvom kasnejšega narodnega izdajalca generala Leona Rupnika. Te utrdbe so bile le delno zgrajene in popolnoma brez orožja. Zato Rupnikova linija ni bila nobena ovira in Italijani so začeli z nemotenim prodiranjem v Slovenijo.

Dne 11. aprila 1941 so Italijani na čelu s kompanijo nemških alpincev vkorakali na Jesenice. Italijanski vojaki so bili še vedno preplašeni in so vpraševali s strahom prebivalstvo, kje so Srbi. Marsikdo jim je nalašč pokazal hribe nad Jesenicami in užival, ko se je »hrabri« vojak preplašeno zazrl vanje. Na trgu pred današnjo jeseniško gimnazijo je Italijanom zmanjkalo tudi nekaj pušk. Pobrali so jih jim otroci. Žal, danes ne moremo točno ugotoviti, kdo so bili in kam so to orožje odnesli. Tudi Italijani niso delali zaradi tega posebnega hrupa.

Iz Robottijevega povelja dne 11. aprila 1941 je razvidno, kako so Italijani zasedli Gorenjsko. Ko je Robotti spoznal, da je jugoslovanska vojska v razkroju in kako je z »utrjeno« Rupnikovo linijo, je izdal naslednje povelje:

1. Grupa generala de Laurentiis (dva bataljona graničarjev, bataljon Val Toce in tri baterije graničarjev) naj se takoj premakne preko Mojstrovke proti Jesenicam in Kranju.

2. Komanda III. grupe alpincev z bataljonom Val Cenischia in 76. alpinska baterija naj se takoj premakne iz Trente preko Vršiča v Kranjsko goro in naj se spoji s skupino genearla de Laurentiisa.

3. Oddelki graničarjev naj se preko Možica premaknejo na Bohinjsko Bistrico.

4. Bataljon Val Pelice in grupa Val Adige (majhen bataljon) naj se združita v Podbrdu in naj prodirata po obeh sorških dolinah v Sorško dolino.

11. aprila 1941 so Italijani okupirali Gorenjsko. Dan poprej so vdrle nemške tankovske enote v Zagreb, kjer

se je tedaj nahajal Centralni komite Komunistične partije Jugoslavije pod vodstvom tovariša Tita. Pavelić je ta dan proglasil »Neodvisno državo Hrvatsko«. Dan kapitulacije nekdanje jugoslovanske vojske po krivdi bivših vladajočih buržoaznih politikov, izdajalcev in korumpiranih generalov ni bil več daleč. Toda prav tisti dan, dne 10. aprila 1941, ko so Nemci zasedli Zagreb in je ustaš Pavelić proglasil »nezavisno« Hrvatsko, je bila v Zagrebu seja Centralnega komiteja Komunistične partije Jugoslavije, na kateri so osnovali Vojni komite in ga zaupali sekretarju CK KPJ tovarišu Titu. Na tej seji je CK KPJ razen tega sklenil, naj se »večina članov Centralnega komiteja prebije peš v Bosno. Črno goro, Srbijo in Slovenijo, da vzamejo v svoje roke pripravo Partije in ljudstva na vstajo in osvobodilni boj.

MIHA KLINAR:

Nekdo bo zajokal doma

Bleda, blede megla.

Jutranji prvi svit.

Prvi strel in rafal.

Prvi, prvi krik.

Daleč je v boju pomlad,

v boju je bliže smrt.

Čutim, čutim njen hlad

in sikajoči srd.

Sonce, sonce z neba,

na snegu sledovi krvi...

Nekdo je zaprl oči,

nekdo bo zajokal doma.

PRVI MESECI OKUPACIJE — PRIPRAVA NA NARODNOOSVOBODILNI BOJ

Italijanske kolone, ki so ostale na Jesenicah, se še niso spočile, ko je 12. aprila 1941 bivši španski borec in jeseniški komunist Jože Gregorčič osnoval Vojni komite narodne osvoboditve. K sodelovanju je povabil vse napredno misleče jeseniške javne delavce. Vojni komite je Gregorčič ustanovil na lastno pobudo in po jasnovidnem predvidevanju, kaj bo v danem trenutku ukrenila vsa Partija. Zato je bil jeseniški Vojni komite prvi osnovani Vojni komite med kasneje osnovanimi vojnimi komiteji širom Slovenije. Osnovanje takega komiteja že drugi dan okupacije je imelo na Jesenicah svoje pogoje zaradi politike jeseniških komunistov v zadnjih šestih letih pred vojno, ki so znali združiti napredno delavstvo različnih strokovnih organizacij v borbi za delavske pravice v posebno medstrokovno telo, ki sem ga omenil že v uvodu, v Medstrokovni akcijski odbor.

Isti dan, ko je Jože Gregorčič osnoval na Jesenicah Vojni komite narodne osvoboditve, je bila pri Trebnjem kratka seja Centralnega komiteja Komunistične partije Slovenije, ki so se je udeležili skoro vsi člani CK in na kateri so sklenili, da se začne zbirati orožje, da se začne razkrinkavati politike in generale, ki so izdali domovino in bili krivi nesreče, ki je in bo z okupacijo zajela slovensko ljudstvo. Med sklepi te seje je bil tudi sklep, da naj komunisti začno s politično akcijo proti okupatorjem. Sklenili so tudi, naj se kompromitirani in znani komunisti takoj umaknejo v ilegalo. Sklepi Centralnega komiteja KPS se popolnoma ujemajo z ukrepi, ki jih je Jože Gregorčič že ukrenil na lastno pobudo.

Za razkrinkavanje bivših buržoaznih politikov, ki so postali čez noč okupatorski hlapci in se sami umazali pred slovenskim narodom, ni bilo treba velikega truda. Takozvani Narodni svet, ki ga je 6. aprila 1941 na pobudo Slovenske ljudske stranke ustanovila združena slovenska reakcija, je 10. aprila 1941 izdal proglas kapitulantske vsebine. Predsednik tega sveta dr. Marko Natlačen je ta dan predlagal, naj Narodni svet po vzgledu pravkar proglašene ustaške Hrvatske prevzame vrhovno oblast na ozemlju Slovenije. Generalu kraljeve vojske Panduroviću v Višnji gori in generalu Lavadinoviću v Novem mestu so poslali poziv, naj se s svojimi edinicami podredita Narodnemu svetu. Na sestanku v Zagradcu sta generala ta poziv odbila, prav tako pa tudi predlog, da se takoj sklene premirje z nemško okupacijsko vojsko. Ko je Jugoslavija kapitulirala, je Natlačen skušal dobiti od Nemcev, kasneje pa od Italijanov privoljenje, da v Sloveniji prevzame oblast njegov Narodni svet. Nemci in Italijani so Natlačenov predlog odbili. Razdelili so si že med seboj Slovenijo in slovenskega Paveliča niso potrebovali. Tako je po teh neuspehih predal Natlačen oblast italijanskemu Visokemu komisarju Emiliju Grazioliju. To Natlačenovo politiko je na Gorenjskem zastopal dr. Albin Šmajd.

Tudi jeseniška reakcija je pokleknila pred okupatorjem na kolena. Že prvi dan okupacije, dne 11. aprila 1941 popoldan, so nekateri zastopniki desničarskih kril meščanskih organizacij in Kranjske industrijske družbe pozdravili svoje nove gospodarje na občini.

S takimi in podobnimi dejanji se je reakcija sama oddvojila od ljudstva, ki ga je okupacija bolela. Zato je prisluhnilo proglasu Centralnega komiteja Komunistične partije Jugoslavije, ki je pozival jugoslovanske narode naj strnejo svoje vrste in prenašajo tudi najtežje udarce; naj ne klonejo niti, če bi v tej borbi začasno podlegli. Ta proglas je izdal 15. aprila 1941 CK KPJ s posebnim letakom.

17. aprila 1941 je Vrhovno nemško poveljstvo javilo kapitulacijo kraljeve jugoslovanske vojske, ki je naslednji dan položila orožje.

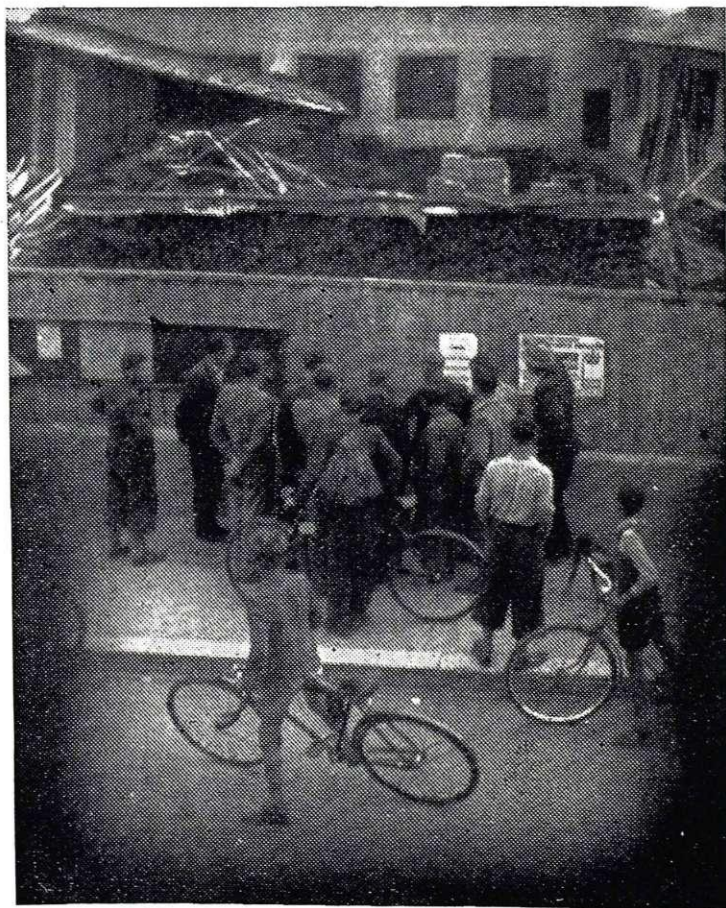
23. aprila 1941 je napočil italijanski okupaciji na Gorenjskem konec. Na nemško zahtevo so morali Italijani zapustiti Gorenjsko in zasedli so jo Nemci, ki so že dan poprej postavili na Gorenjskem komisarja za utrditev nemštva. Nemci so smatrali Gorenjsko za svojo pokrajino

in so jo zato hoteli prav tako kakor Štajersko v najkrajšem času germanizirati. Vodstvo nemške civilne uprave na Gorenjskem je 24. aprila 1941 prevzel koroški gauleiter Kutschera, ki je kasneje dobil priimek »Galgenteiler« (visličar). Dne 30. aprila 1941 je v Kranju izjavil, da je odslej »Gorenjska za vselej priključena nemškemu rajhu«, in tako napovedal germanizacijo Gorenjske.

Okupatorji, ki so videli pokorščino, klečeplazenje in izdajo lastnega naroda pri pripadnikih bivšega vladajočega razreda, so menili, da jih pri njihovih ciljih s slovenskim narodom in s slovensko zemljo ne bo nihče oviral. Niti slutili niso, da se je že dva dni poprej, ko so si med seboj razdelili slovenski plen, ustanovila v Ljubljani na temelju direktiv CK KPJ in na pobudo Centralnega komiteja Komunistične partije Slovenije Protimperialistična fronta, ki je v svojih vrstah združila vse napredne sile slovenskega naroda in ki se je kasneje preimenovala v Osvobodilno fronto slovenskega naroda. Ustanovljena je bila 27. aprila 1941 in postala temelj za oboroženi osvobodilni boj. Preko partijskih organizacij ter naprednih nacionalističnih in krščanskosocialističnih skupin je že v nekaj tednih postala vsesplošna slovenska organizacija in se razširila preko vse slovenske zemlje.

Od 29. aprila do 15. maja 1941 so si okupatorji razdelili Slovenijo. Načrt za razdelitev so pripravili Nemci, ne da bi se menili za italijanske zahteve po Gorenjski, ki jo je Hitler pred napadom na Jugoslavijo obljubil Mussoliniju. Nemci so si prigrabili največ in sicer 11.000 km² s približno 800.000 prebivalci. Italijanom so prepustili 4.550 km² s 330.000 prebivalci, Madžarom pa okrog 1000 km² z nekaj več kakor 100.000 prebivalci. Tako je v tem času postala Slovenija razkosana med tri tuje okupatorje. Prej ko ne so Nemci s tako razdelitvijo hoteli pospešiti germanizacijo Gorenjske in Štajerske.

Komunistična partija Jugoslavije pa je v tem času bodrila jugoslovanske narode in jih pripravljala na vstajo. Dne 1. maja 1941 je Centralni komite KPJ izdal proglas,

Prvi razglasi smrtnih obsodb niso vzeli poguma našim borcem in aktivistom

Foto S. Smolej

Beseda

V spomin T. Tomšiču in vsem,
ki so padli za svobodo.

Po vseh konceh te naše zemlje spite,
strahotno ubiti, mučeni, tepeni.
Izdali so domači vas kreteni
za podli okupatorjev drobiž.
In ravno ta, ki zvijsal je spočite
roke h križu, pribijal je na križ.

To ljudstvo, ki ga včeraj na povodcih
vlačili po sejmeih so na prodaj,
zbudili vi ste, da je iz ograj
pognalo se, planilo po mogotcih!
Vi ste mu dali novo blagovest:
Beraška dlan? Ne, puntarjeva pest!

A tisti, ki ostali so brez črede,
začudeno, užaljeno, nemirno
zdaj vpijejo in jaskajo: Nazaj!
A čreda ni več čreda! Vse zasede
so polne pušk zgovornih, ki prešerno
se hohotajo jim: Nazaj? Zakaj?!

Čeprav berač, ta rod je bolj bogat,
kot sanjali njegovi so pastirji.
Saj je ob uri, ko so mu skovirji
zavijali že zadnjo uspravanko,
rodil iz sebe svoj najslajši sad
in tisočletno razvozlal uganko.

Kaj ni ob uri, ko drhtela
Evropa je ko splašen, moker ptič,
tu na teh tleh najpreje zadonela
uporna puška meni tebi nič?
In narod, ki poslednji je cokljaj,
se v ogenj je med prvimi pognal

To ljudstvo, ki za sleherno drobtino
je dāti moralo kapljo krvi,
so z revolucijo nekoč strašili.
A danes, ko okuša njeno vino,
ki so ga s tisoč ključi zaklenili,
ve, kje nasrka novih se moči.

„Gremo naprej, tovariši, brez vas,
a naša kri ob vaši se je užgala,
njen ogenj obsijal je našo pot.
Brez mrtvih grl šibak je živih glas,
ker ni vas več, zato ste vsepovsod,
saj smrt vas je življenju darovala.

munisti Slovenije morajo biti tista vez, ki naj spaja borbo slovenskega naroda z borbo vseh ostalih narodov Jugoslavije za njihovo nacionalno in socialno osvoboditev.»

Meseca maja so se na Gorenjskem pokazali prvi znaki nemškega terorja. Dne 2. maja 1941 so Nemci razpustili in prepovedali vse slovenske organizacije. Prva številka »Slovenskega poročevalca« maja 1941 poroča o zapiranjih Slovencev na Gorenjskem. V notici z Jesenic prinaša, da je »zaprtih cela vrsta Slovencev: izobražencev in delavcev, med njimi dr. Stanovnik, dr. Štempihar, dr. Potočnik itd. V Begunjah, kjer zbirajo aretirane iz radovljiškega okraja, je že okoli 500 Slovencev. Nekatere so odpeljali v Celovec.« Ta notica v prvi številki »Slovenskega poročevalca« nam ohranja dokument o začetkih terorja nad slovenskim prebivalstvom takoj po nemški okupaciji Gorenjske.

Aretirance z Jesenic so Nemci zapirali v klet nekdanje Kovačeve gostilne, ki jo je že pred vojno spremenila jugoslovanska policija v svoje poslopje najbrž zaradi tega, ker je hiša stala nasproti upravnega poslopja železarne in bi bila policija v primeru delavskih nemirov takoj pri roki. To mnenje je verjetno toliko bolj, ker so Kovačevo hišo preuredili v policijsko poslopje kmalu po julijski stavki leta 1935. Maja 1941 pa so bili policijski zapori v Kovačevi kleti natrpani z ljudmi, ki so jih aretirali Nemci. Ko so bile celice že tako polne, da niso mogle sprejeti nikogar več, so zapornike transportirali v Begunje.

S temi aretacijami so se Nemci pripravljali na izseljevanje Slovencev. Že 6. maja 1941 so v Gazu izdelali načrt za deportacijo 260.000 Slovencev s Štajerske in Gorenjske, 4. junija 1941 pa k temu sklepu pridali načrt za izselitev naslednjih 175.000 Slovencev, kar je zneslo več kakor (54,37%) celotnega prebivalstva s slovenskega ozemlja, ki so ga okupirali Nemci. Te nasilne izselitve Slovencev bi morale biti po nemškem načrtu zaključene najkasneje do oktobra 1941.

Dne 24. maja 1941 je šef civilne uprave na Gorenjskem in zasedenem predelu Koroške ter koroški gaulajter Kutschera prepovedal pod smrtno kaznijo poslušati tuje radijske postaje. Že pred tem so z javnih poslopij, podjetij, trgovin, gostiln, ulic, krajev in križpotij zginila slovenska imena in napisi. Kraje so preimenovali z nemškimi imeni, slovenske priimke popačili, slovenske šole so zaprli, slovenske knjige sistematično uničevali in hoteli s tem ustvariti nemški videz Gorenjske.

Okupator je delal svoje načrte, da si gorenjsko deželo popolnoma podredi in jo germanizira. Toda tudi priprave za osvobodilni boj slovenskega ljudstva so napredovale. Dne 1. in 2. junija 1941 je bila v Ivančičevi vili v Meningerjevi ulici v Ljubljani partijska konferenca, sklicana v smislu seje CK KPJ (ta seja je bila v začetku maja 1941 v Zagrebu). Konferenca v Ljubljani so se udeležili najvidnejši člani Partije iz vseh okrožij. Med tridesetimi delegati iz vse Slovenije so bili tudi sekretar jeseniškega okrožja Jože Gregorčič, sekretar kranjskega okrožja France Vodopivec, član CK KPS in sekretar kamniškega okrožja Tomo Brejc. Ti trije so zastopali Gorenjsko. Na konferenci pa so bili še član CK KPS Stane Žagar, ki mu je centralno vodstvo partije zaupalo organizacijo vstaje na Gorenjskem in Lojze Kebe-Štefan, ki naj bi skupaj s Tomom Brejcem-Žagarju pri tem delu začasno pomagala.

Član Centralnega komiteja KPS Tomo Brejc nam je ohranil za naše področje zelo važne spomine na to konferenco, ki se je že konec maja 1941 pripravljala v najstrožji tajnosti. Sekretarji — člani okrožnih komitejev in terenski instruktorji CK KPS so prihajali v Ljubljano iz vseh strani Slovenije. Priprave za konferenco so funkcionirale brezhibno, kar je zasluga tedanjega organizacijskega sekretarja CK KPS tovariša Toneta Tomšiča. »Dokler nisem prišel v hišo, kjer je bila konferenca,« pravi tovariš Tomo Brejc, »nisem ne videl ne govoril z nobenim drugim partijskim funkcionarjem razen s tovarišem Leskovškom, s katerim sem se dan poprej sestal v Tivoliju, kjer mi je natančno povedal, kam moram iti, geslo in kje bom dobil kurirja, ki me bo vodil na določeno mesto... Kurir je stal ob določenih uri — sonce je

naj ne klonejo in vztrajajo v boju, ki ga vodi avantgarda delavskega razreda — Komunistična partija. Konferenca CK KPJ maja 1941 je naslovlila na slovenske komuniste naslednje besede: »V teh težkih dneh, ki jih preživlja slovenski narod, so prav komunisti Slovenije poklicani dvigati samozavest in borbenost naroda ter vero v skorajšnjo osvoboditev, v boljšo in srečnejšo bodočnost. Ko-

V onemoglem besu je okupator požigal naše vasi. V Radovni je 27. sept. 1944 izgubilo življenje 20 ljudi

že zašlo — na oglu neke trgovine v bližini viške cerkve. Geslo je takoj delovalo. Mirno sva se obrnila in počasnih korakov odšla levo od cerkve, zavila parkrat gori in doli po ulicah in se končno ustavila pred hišo, katere zunanjosti pa se — ker je bil že mrak — zelo slabo spominjam. V predsobi sem našel tovariša Leskovška, ki je dejal, da bom nocoj tu prespal. Odprl je vrata v precej veliko sobo, v kateri je bilo več tovarišev, ki so se med seboj tiho pogovarjali... Nastala je popolna tema. Mnogi tovariši so bili trudni od dolge poti, drug za drugim so slekli jopiče in si jih, preden so legli, dali pod glavo. Jaz sem ležal nekako sredi sobe. Desnega soseda sem poznal. BIL JE ZNANI ŠPANSKI BOREC IN SEKRETAR JESENŠKEGA OKROŽJA GREGORČIČ, s sosedom na levi pa sem se spoznal to noč. Bil je tov. FRANCE VODOPIVEC, SEKRETAR KRANJSKEGA OKROŽJA KPS... Tih pogovori so trajali dolgo v noč in šele proti jutru smo zasпали... Toda naš spanec ni trajal dolgo. Komaj se je zdaniilo, že so prišli v sobo tovariši KARDELJ, KIDRIČ, MARINKO, LESKOŠEK, TONE IN VIDA TOMŠIČ, BORIS KRAIGHER IN DRUGI. Konferenca se je pričela...

Na tej partijski konferenci v Ljubljani je tovariš Edvard Kardelj temeljito analiziral in obravnaval mednarodni politični in vojni položaj, tovariš Miha Marinko pa je na podlagi referatov in razprave, ki so se je udeležili tovariši France Leskošek-Luka, ki je od maja 1941 vodil vojaško komisijo pri CK KPS, Aleš Bebler in drugi, sprejela vrsto sklepov o konkretnih nalogah in o nadaljnjem delu partijskih organizacij, Z NAMENOM, DA SE PRIPRAVI VSTAJA V SLOVENIJI. Vstaja naj bi se pričela z napadom Nemčije na Sovjetsko zvezo, ki ga je CK KPJ že na svoji seji v Zagrebu prve dni maja 1941 predvideval. Po referatu tovariša Kardelja in razpravi na ljubljanski partijski konferenci je postalo delegatom jasno, da je edini izhod iz smrtne nevarnosti, v kateri so se nahajali jugoslovanski narodi, oborožena, enotna borba proti okupatorju. Kardeljev referat in razprava na konferenci pa je delegate že pred začetkom oboroženega upora prežela s silno in nepremagljivo vero v končno

zmago, dasi si je Hitler v tem času nameraval napasti, in dasi je Britansko otočje, ki so ga dan za dnem in noč za nočjo bombardirali nemški bombniki, bilo proti Hitlerjevi sili popolnoma brez moči.

Konferenci so sledila natančna navodila za pripravo in organizacijo ljudske vstaje za vsako pokrajino posebej. Gorenjski delegatje Jože Gregorčič, France Vodopivec in Tomo Brejc so se v hiši nekega mizarja na Brdu pri Ljubljani sestali s tovarišema Edvardom Kardeljem in Alešom Beblerjem. Delegati so najprej kratko poročali o političnem in organizacijskem stanju na svojih terenih, nato jim je tovariš Edvard Kardelj zelo podrobno in natančno obrazložil, kakšne morajo biti in kako morajo potekati priprave za oboroženo vstajo. Pomen in naloge vojno-revolucionarnih komitejev pa jim je natančno obrazložil tovariš Aleš Bebler.

Po konferenci so se gorenjski delegatje vrnili na svoja področja in utrdili ter pospešili delo vojnih komitejev, da so še bolj energično nadaljevali s pripravami za vstajo. Vojni oziroma vojno-revolucionarni komiteji so delovali v okviru okrožnih komitejev KPS. Na področju Gorenjske so delovali trije Okrožni komiteji in sicer Okrožni komite Jesenice za rajon Jesenice, Radovljica in Bled, Okrožni komite Kranj z rajoni Tržič, Kranj in Škofja Loka ter Okrožni komite Kamnik s partijskimi organizacijami v Kamniku in Domžalah.

Po vrnitvi Jožeta Gregorčiča s konference v Ljubljani, ga je v okrožnem komiteju zamenjal kot sekretar Viktor Kejžar. Gregorčič je dobil nove širše naloge pri organiziranju vstaje. Določen je bil kot izkušen španski borec in politični komisar bataljona Internacionalne španske brigade za glavnega vojaškega poveljnika na Gorenjskem. Torej je imel v zvezi z vstajo obširnejše naloge kakor Okrožni komite KPS Jesenice, ki so ga junija 1941 tvorili sekretar Viktor Kejžar in člani Karel Preželj, Marjan Kavalir, Franc Mencinger in Rudi Papež.

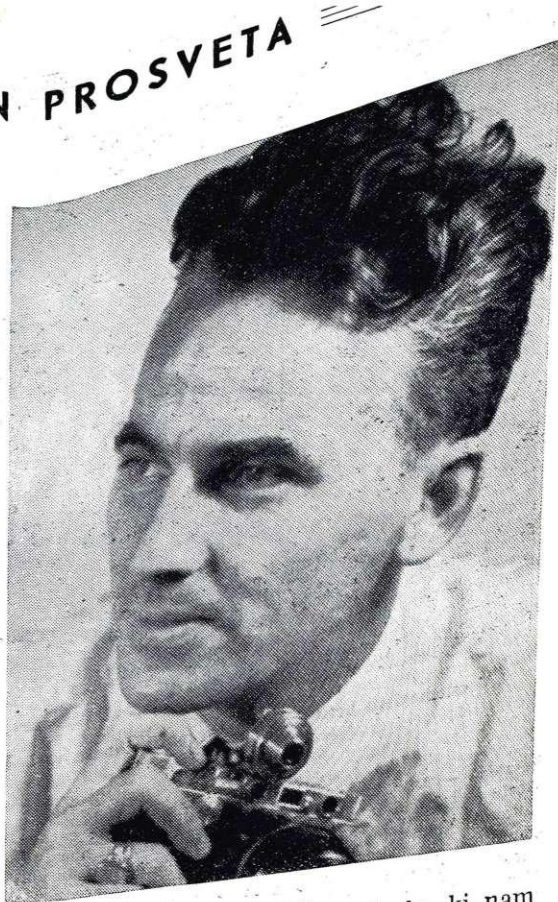
(Dalje)

Knjiga podob Slavka Smoleja v angleščini in esperantu

Zgodi se večkrat, da na Jesenicah pre-
zremo delo domačina, ki je drugod vzbudi-
lo zanimanje in se spomnimo nanj šele tak-
rat, kadar do nas prodro glasovi odobra-
vanja in navdušenja nad delom, ki ga je
napravil naš človek. Stari latinski pregovor:
„Nemo propheta in suo patria“ — Nihče
ni prerok v svoji domovini, torej še vedno
drži. Tako tudi mi šele danes poročamo o
knjigi mojstra umetniške fotografije, jese-
ničana Slavka Smoleja „Gorenjska v miru,
trpljenju, borbi in svobodi,“ ko je izšla v
angleščini in esperantu, dasi je izšla že
pred dobrim letom in pol v slovenščini. Iz-
dal jo je nekdanji Okrajni odbor Zveze
borcev NOV Radovljica v počastitev de-
setletnice osvoboditve in je že takrat knji-
ga naletela v slovenski javnosti na odobra-
vajočo in pohvalno kritiko. Prvi je o njej
poročal „Ljubljanski dnevnik“ in o Smo-
lejevem delu med drugim zapisal: „... in
če se še enkrat ozremo po podobah v knji-
gi, bomo morali iskreno priznati, da je
avtor dosegel svoj namen. Ne samo odlična
fotografska izdelanost podob, še bolj nas
priklene občutek, ki je z njim celotna knji-
ga prepojena. Toliko lepot in toliko srca
je v njej, da jo lahko imamo za eno naj-
boljših in najlepših publikacij te vrste, kar
jih je zadnja leta izšlo na slovenskem knjiž-
nem trgu. Prav zaradi tega gre avtorju Slav-
ku Smoleju in Zvezi borcev radovljiškega
okraja tem večje priznanje.“

Primorski dnevnik, ki izhaja v Trstu, je
25. decembra 1954 pod naslovom „Gorenj-
ska v miru, trpljenju, borbi in svobodi —
prelepa knjiga fotografij“ v splošni oceni
Smolejevega dela podčrtal naslednje: „To
je svojevrstna knjiga... Prelepa knjiga fo-
tografij... za katero smo lahko hvaležni
Slavku Smoleju in založniku.“

Delavska enotnost je 31. decembra 1954
prinesla kritiko M. K. in poudarila sledeče:
„... ta ep podob o gorenjskem človeku je
razdeljen v tri cikle: Gorenjska v miru, Go-
renjska v trpljenju in borbi, Gorenjska v
svobodi... Stari Cankarjevi motivi zaživi-
jo v Smolejevi umetniški fotografiji... Tu-
di zaključek podob v prvem ciklu izzveni
kakor odmev Cankarjevega Kurenta... Tu-
di v zaključnem ciklu je veličina delovnega

človeka, ki se je spoprijel z bedo, ki nam
jo je zapustila preteklost... S prevzemom
upravljanja tovarn po delovnih kolektivih
zaključí Slavko Smolej svoj tretji ciklus...“

Izčrpno daljšo oceno o Smolejevi knjigi je
v svoji noveletni številki (1. 1. 1955) prinesel
tudi Glas Gorenjske, ki pravi med drugim:
Mnogo več bi morali pisati o pravkar iz-
išli Smolejevi knjigi, a upamo, da bo o tem
prinesla daljšo oceno kaka revija, saj je
delo po svoji obdelavi in izraznih sredstvih
edinstveno in zato pomembno za našo kul-
turo... Izdaja tega dela bi bila lahko v po-
nos vsaki naši založbi... Slovenci smo obo-
gateli za knjigo, ki s svojimi podobami pri-
poveduje o obdobju, ko smo prelomili s
hlapčevsko preteklostjo, se osvobodili in si
priborili človeka vredno življenje. Prepri-
čan sem, da bodo te podobe pomenile bo-
dočim rodovom še mnogo več kakor nam,
saj jim bodo pripovedovale o življenju lju-
di, ki so jim s svojim bojem, trpljenjem in
ustvarjalnimi naporimi izgladili pot v življe-
nje... Knjiga, s katero Gorenjska proslav-
lja desetletnico osvoboditve... je opremlje-
na zelo okusno in bo krasila vsako zaseb-
no in javno knjižnico...“

Revija „Borec“ je v svoji prvi številki (januar 1955) pozdravila Smolejevo delo z naslovom „Knjiga, ki smo nanjo čakali.“ O njej pravi: „Gorenjska v miru, trpljenju, borbi in svobodi,“ tak je naslov in koncept nove knjige, ki jo je pripravil jeseniški rojak Slavko Smolej. Treba je samo videti, samo prelistati in prebrati, kar je v tej knjigi dal slovenski javnosti Slavko Smolej, pa se je moč brez pretirane hvale prepričati, da smo končno dobili knjigo, ki je dolgo pričakovano, edinstveno delo... Smolej je v svoji knjigi zajel več obdobjev Gorenjske. Zajel jih je in povezal kot pravi pesnik po fotografiji, ki je večidel njegovo delo, enakovredno mojstrom besede, ki so povedali, kar niso mogle povedati slike...“

„Slovenski poročevalec“ pravi, da je Smolejeva knjiga dragocen dokument in verjetno doslej najlepša knjižna izdaja, posvečena desetletnici zmage... Prav je, da spregovorimo o njej, četudi z nekoliko zamude (Poročevalec je namreč o knjigi poročal šele maja 1955), in opozorimo nanjo vsenekdanje borce, aktiviste in internirance in vse ljudi, ki jim je bila pri srcu narodnoosvobodilna borba, še posebej pa mlade rodove, ki jim bo knjiga pričala o trpljenju in boju njihovih očetov in mater. Prav to je imel v mislih tudi avtor, ki je v uvodu zapisal: „Če bodo zanamci ob teh podobah začutili hvaležnost do tistih, ki so se borili in umirali za to, da si danes jugoslovansko delovno ljudstvo na domačih tleh suvereno urejuje svojo usodo kot gospodar na svojem, sem s tem delom dosegel svoj namen.“ — Slavko Smolej je zbral bogato gradivo in ga uredil tako smotno, da govore podobe posamež in v celotni povezavi bolj živo, prepričevalno in monumentalno od slehernega opisa. Ne potrebujejo nobenega komentarja in pičlo besedilo, ki jim je dodano, učinkuje

le kot nadaljnja ilustracija. Čudoviti dokumentarni in simbolični posnetki iz boja gorenjskih partizanov in pretresljive podobe izgnancev, internirancev in talcev — to so sredstva, s katerimi Smolej mojstrsko oživila pred našimi očmi dneve velike epopeje naših narodov...“

Razen revije „Borec“ je o Smolejevi knjigi poročala tudi revija „Socialistična misel.“ Tudi ona se je pohvalno izrazila o Smolejevi knjigi.

Da je „Gorenjska v miru, trpljenju, borbi in svobodi“ v resnici zaslužila tako kritiko, potrjujejo tudi mnenja posameznikov, ki so pozdravili Smolejevo knjigo v pismih avtorju ali Okrajnemu odboru Zveze borcev. Tako pravi na primer o njej univerzitetni profesor dr. Metod Mikuž: „Za poslano prelepo knjigo o Gorenjski se vam najlepše zahvaljujem! S knjigo takega formata in sestavljeno s takim finim čutom in ljubeznijo do NOB se lahko postavimo pred vsakim inozemstvom.“

General Dušan Kveder pravi v svojem pismu med drugim: „... Iskreno Vam čestitam za uspešno publikacijo, a v prvi vrsti to. Slavku Smoleju. Izenadil me je srečen izbor fotografij, posebno pa izredno okusna oprema.“ Lado Kozak, načelnik arhiv. oddelka CK ZKS se pridružuje tistim, ki jih je Smolejeva knjiga pretresla, z naslednjimi besedami: „Gorenjska...“ je najboljša stvar, ki je izšla pri nas po vojni. Vidi se, da je bilo vanjo vloženo mnogo truda in časa. Izvrstna kompozicija — stran za stranjo se kar prelija. Je slikovna poema, ki ne bo mogla ostati pozabljena. „K uspehu Smolejeve knjige so od naših javnih delavcev čestitali še podpredsednik Izvršnega sveta LRS dr. Marjan Breclj, urednica „Mladine“ Stana Potočnik-Zupančičeva, Boris Kocijančič, ljudski poslanec Josip Rus in drugi.

Ob zaključku sezone Mestnega gledališča Jesenice

Mestno gledališče na Jesenicah je 4. junija spustilo zaveso. Če bi stopili med igralce, bi vam povedali, da je to proti njihovi volji. Željni so igranja še in še, toda iznenada je njihove želje in voljo zaprl nepričakovani zastor — denar. Grozil je celo, da se jeseni niti ne bo več odprl. To je bilo pa le preveč in so jeseniški gledališčniki zbrali vso dobro voljo in potrpljenje ter sklenili, da za vsako ceno v jeseni spet dvignejo zastor.

Prav gotovo bo občinstvo občutilo jeseni, da dela ne bodo več tako zelo skrbno opremljena, prav gotovo bo opazilo na odru kulise iz prejšnjih sezon, toda vsi gledališ-

ki delavci tega mladega kolektiva upajo, da bo občinstvo to razumelo in morda vendar enkrat obrnilo svoj pogled, dostikrat zelo oseben, samo na igralca in njegov odrski lik.

Pravzaprav je igralcem in drugim gledališčnikom MGJ tesno pri srcu, ko morajo za svojo dvanajsto sezono od ustanovitve namesto priznanja in nagrade okrniti na minimum svoj spored, vse pa navdaja trdno prepričanje, da je ta kriza samo stvar enega leta, potem pa bo kolektiv spet lahko zaživel, kot je želja želja posameznika, ki žrtvuje na tem odru že leta in leta zdravje in prosti čas najplemenitejšemu poslanstvu

Prizor iz igre »Uspavanka«.

Foto Torkar

— posredovanju lepega in dobrega žejnim ljudem.

Mestno gledališče na Jesenicah je zaključilo svojo enajsto sezono z eno ponovitvijo in devetimi premierami, ki jih je obiskalo blizu 17.000 obiskovalcev s povprečnim obiskom 230 na predstavo. Gledališče je gostovalo v Kranju, Škofji Loki, Primskovem in Trzinu s šestimi predstavami v okviru »Te-

dna otroka« s »Trnuljčico« in zraven še z Maughamovim »Deževjem«, ki je bilo v Jugoslaviji prvič uprizorjeno. Finančni razlogi pa so preprečili, da bi gostovali še drugod. Gledališče je dalo blizu 70 predstav na domačem odru, po tehnični in ansambelski zmogljivosti pa bi zmoglo vsaj prav toliko gostovanj na drugih odrih, toda te načrte je vselej prekrizal denar. Edino, s čimer je gledališče lahko pomagalo podeželju, je bila poleg dramskega tečaja, ki ga je obiskovalo okrog 30 slušateljev, izdelava kulis in posojilo scen, garderobe, rekvizitov, maskerskega materiala in odrskih del. Gledališče upa, da bo lahko poneslo čez čas, ko bo dobilo potrebno podporo, lepo slovensko besedo tudi na druge odre in dokazalo plemenito stremljenje železarskih Jesenic tudi drugim in večjim kulturnim centrom.

Pregled letošnje sezone kaže, da so še vedno najbolj privlačne mladinske uprizoritve. Mladinska igra B. Čebulja »Janko in Metka« je bila deležna največjega obiska. Poleg mladinskih sta bili najbolj obiskani predstavi Maughamovega »Deževja« in Harrisova »Molčeca usta«. Poleg omenjenih del je gledališče uprizorilo še »Kralja na Betajnovi«, s katerim je proslavilo desetletnico svojega obstoja, Molierovo »Solo za žene«, Klabundov »Krog s kredom«, Dobričaninovo »Skupno stanovanje«, Fodorjevo »Uspavanko« in Patrickovo »Vročo kri«.

Povprečni obisk, ki šteje letošnjo sezono le 230 obiskovalcev, bi se prav gotovo dvignil precej nad tristo, ko bi gledališče lahko gostovalo, kot je pred leti in si z gostovanjem nabralo toliko predstav, kot si jih lahko nabere Prešernovo gledališče. Tako pa je še vseeno lahko jeseniškemu gledališču v ponos, da je dalo samo na domačem odru blizu 70 predstav.

Igralci MG Jesenice čakajo novo sezono v topli želji, da se bo to mučno stanje popravilo in jim bo le uresničena želja po gostovanjih v okolici.

Fizkultura in šport

Plodno delo jeseniških šahistov

Kakor povsod, tako je tudi na Jesenicah vedno več ljubiteljev lepe šahovske igre. V šahovski dom prihajajo dan za dnem pionirji, mladinci in starejši člani šahovskega društva.

V letošnjem letu so jeseniški šahisti organizirali vrsto tekmovanj. Na tekmovanjih so bili doseženi lepi uspehi in dobri rezultati.

Na dosežene uspehe so jeseniški šahisti lahko upravičeno ponosni. Tako so na šahovskem prvenstvu mesta Jesenic, kjer je sodelovalo 24 šahistov, zmagali tov. Korošec, Suhelj, Strumbelj in prof. Kuster. Vsi navedeni šahisti so se uvrstili v finalno tekmovanje Gorenjske, kjer je tov. Jevšek osvojil II. kategorijo, tov. Korošec pa I. kategorijo in tako zasedel 3—5 mesto na tem tekmovanju. Ko že pišem o delu jeseniških šahistov v letošnjem letu, naj omenim še iz-

je doseglo 24 šahistov IV. kategorijo, na tekmovanju za doseg III. kategorije pa so v A skupini zmagali Lakota Živko, Simonovič in Smrke Srečko.

V B skupini so bili tokrat uspešni: Rado-
vič, Mijatovič, Špeh in Perič.

V C skupini so zasedli prva mesta: Mar-
kovič, Kopač, Zupan in Pesjak.

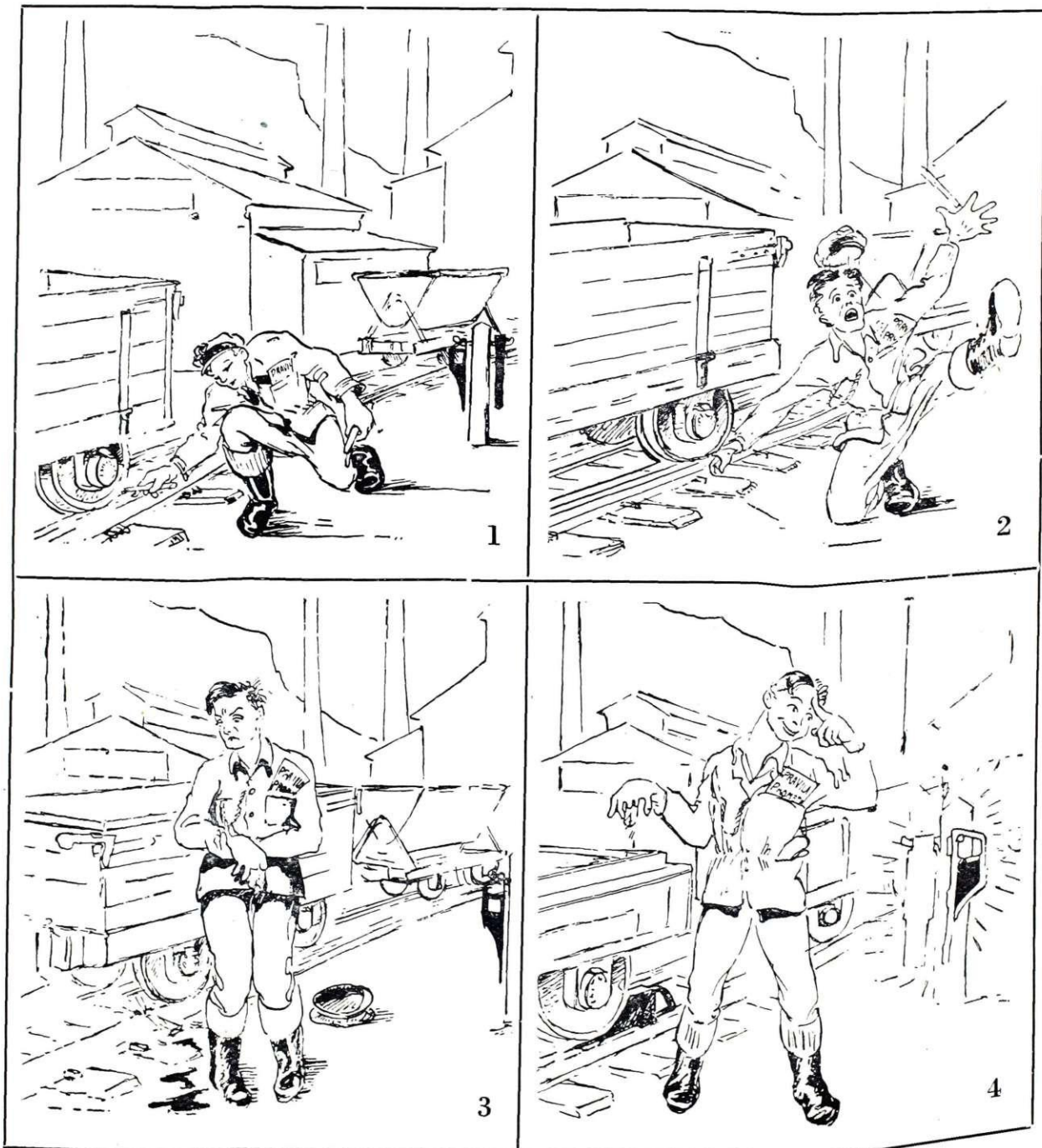
Jeseniški šahisti so v letošnjem letu prav
tako organizirali pokalni šahovski turnir,
o katerem je bilo nekaj zapisano že v eni
izmed prejšnjih števil „Železarja“. Pokal-
ni turnir z mednarodno udeležbo je bil na

Jesenicah, tov. Pavle Sešek pa je na tem
tekmovanju dosegel I. kategorijo, prof. Ku-
ster in Zdravko Štrumbel pa sta isto potrdila.

Uspešno je bilo tudi tekmovanje za sindi-
kalno šahovsko prvenstvo, kjer so bili zma-
govalci člani II. moštvo Železarnice Jesenice.

Jeseničani so uspešno tekmovali tudi na
velikem šahovskem turnirju na Bledu. Tur-
nirja se je udeležilo 17 ekip. V B skupini so
bili zmagovalci jeseniški železarji, njihovo
ekipo pa so sestavljali šahisti: Štrumbelj,
Jan, Korošec in Krajnik.

J. K.

Premikači ne posnemajte gornjega primera — Upoštevajte varnostne predpise

Foto S. Smolej

Uspela partizanska akcija na Lipcah pri Blejski Dobravi